

Piščev dnev- nik

Uvod u Dnevnik.....	6
Pisac se budi.....	12
Budi budan, Budo.....	18
Pisac u Veneciji.....	24
<i>Šta mi se događa.....</i>	<i>28</i>
Pisac piše dnevnik.....	32
Booksa G.....	36
Pratiti svoj san?.....	44
Rastur u bolnici.....	50
Istočno nebo, zapadno nebo.....	54
Žuti taksi.....	60
Nije šteta.....	64
Zašto? Zato? A kako?.....	70
Povodi.....	76
Letnja kolumna.....	82
Tuga.....	86
Čuvanje jezika.....	92
Dnevnički zapis o šumskom snu	100
Kursor ili srce.....	104
Preispitivanje.....	108
Izgubljen u autobiografiji.....	114
Šta to tamo gori?.....	118
O vrućini.....	122
Pčela i med.....	126
Ono što nećemo nikada doznati.....	130

Priče i poruke.....	134
Nomadi i migranti.....	138
Nagrada.....	144
Lične zamenice.....	146
Pisac-brodolomnik.....	148
Shakespeare i snovi.....	150
Nenapisani tekst.....	152
Ponavljanje.....	156
Nagrada za roman.....	162
Ni traga ni glasa.....	166
Mi smo medvedi.....	172
Snaga volje.....	178
Knjige su sidra, pisac je luka.....	182
Zakon o umiranju.....	192
O pamćenju.....	196
Pisac je lovac.....	200
Albaharijeve knjige pitanja: varijacije Vladimir Tasić.....	204
kratka biografija.....	222

© 2014-2016 David Albahari

© 2024 Vladimir Tasić

Tekstovi Davida Albaharija izvorno su objavljeni na portalu Booksa.hr.

Kulturtreger ISBN 978-953-8256-28-8

Multimedijalni institut ISBN 978-953-8469-14-5

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem.

Zagreb, rujan 2024.

Uvod u Dnev- nik

Nisam pomišljao da bi to moglo tako teško da ide. Koliko uostalom treba vremena da bi se napisala jedna kolumna? Možeš uvek da pišeš o tome kako nisi mogao da pišeš, teši me postmodernista u meni, ali pomalo me stid da se služim tom proverenom taktikom.

Na moje iznenađenje postmodernisti se ovog puta pridružuje realistički pisac u meni. Otkud sada realista u mom telu? Oduvek sam mislio da sam sve realiste do kraja zgnječio i zakopao u duboku jamu, ali očigledno sam se preračunao u pogledu njihove izdržljivosti. Obnavljaju se realisti kao jato feniksa, to je sve što mogu da kažem.

Međutim, oni su ovog puta u pravu, jer dnevnik je mera realnosti i ne mogu uopšte da zamislim kako bi izgledao postmodernistički dnevnik. To bi, slutim, izgledalo kao zapisi nekog shizofrenog autora, kao zabeleške osobe koja nije sigurna gde je kapija koja je vodi iz jednog u drugi svet.

Stoga počinjem oprezno, evo ovako...

“Moraš verovati ljudima” ponavljala je moja majka, “moraš im verovati.”

“I živima?”

“I živima i mrtvima”, odgovarala je majka.

“Svima.”

I tako je to trajalo godinama, sve dok otac nije otišao u penziju. Tada me je on uzeo u svoje ruke, tačnije rečeno u svoje noge, jer smo svakog dana odlazili u beskrajne šetnje, od jednog do drugog kraja Zemuna i nazad. Uglavnom smo bili sami, dva illi tri puta sa nama je išla i moja sestra, a ponekad bi nam se pridružio neko od onih koji su pre nas stigli na kej.

Čitaoci će u prehodnim rečenicama možda prepoznati zvuk ili ton prisutan u mojim prvim knjigama kratkih priča. Prepoznaće nešto što bi se moglo definisati kao moj stil ili bar kao deo mog stila, budući da je jedna od odlika moga stila zapravo bilo stalno menjanje: “Menjati se a ostati isti”, kako je neko još odavno napisao o mojoj prozi.

Ali, da li je to tačno? Da li je tačno da se pisac menja od knjige do knjige ili da, ipak, ostaje trajno isti, možda malo izoštriji? Ali, zašto samo pisci, zar se to ne odnosi na svakog od nas? Nije li gospodin Kojner, junak mnogih Brehtovih malih priča, kada ga je neko sreo po-

sle dugog odsustva i rekao mu da se uopšte nije promenio, nije lli on tada uspeo da izusti samo jedno “O!” i potom naglo prebledeo?

Drugim rečima: ako negde odemo i dugo nas nema, i onda se vratimo kući, u svoj grad i ulicu, u svoju višespratnicu, da li treba da se obradujemo kada nas ljudi prepoznaju ili da se smrkujemo što više ne vide ko smo?

Ta dilema je ista – pomislio sam nedavno, dok sam pisao pogovor za novo izdanje Nevidljivog čoveka britanskog autora H.Dž.Velsa – ona dilema u kojoj se zateknemo kada nas neko, sasvim bezazleno, upita da li bismo voleli da budemo nevidljivi. Pitanje je bezazleno, poput mnogih drugih naizgled jednostavnih pitanja na koja se ne može jednostavno odgovoriti, već se moraju praviti zamršene konstrukcije koje nas vode dalje u nova pitanja i dileme.

Od takvih pitanja najpoznatije je ono banalno ‘Kako ste?’ na koje odgovaramo još banalnijim odgovorima ‘Dobro’ ili ‘Tako-tako’ ili ‘Kako se uzme’ ili ‘Ne dam se’, jer kada bismo stvarno pokušali da odgovorimo na njih, onda našoj priči ne bi bilo kraja. I tako nastavljamo da lažemo druge, sebe i sve ostale, i radićemo to sve

dok još budemo imali reči i daha. A onda, posle toga, ionako ništa više neće biti važno. Ostaje nam jedino ćutanje, i to je sve.

Osta-
le
nam
ledi-
no
cuta-
nje i
to je
sve.

Pisac
se
budi

Pre nekoliko dana, dok sam sedeo na klupi u parku, čuo sam razgovor koji su vodili mladić i devojka. Obično ne prisluškujem ali oni su dosta glasno razgovarali, pa sam načulio uši ne bih li ih što bolje čuo u vlažnom vazduhu koji nas je obavijao. Naime, razgovarali su o književnosti, tačnije rečeno o knjigama koje su nedavno čitali. Pominjali su razna imena, uljučujući i moje, ali ne želim da ponavljam njihove ocene, koje – priznajem – nisu bile tako dobre.

Taman sam pomislio da je vreme da nastavim sa mojom šetnjom, kada začuh kako devojka pita: “Šta rade pisci kada nemaju šta da rade?” Na to je mladić istog časa rekao: “Pišu dnevnik.” “Pišu dnevnik“, ponovila je devojka i zakikotala se. Onda je začutala i ozbiljnim glasom ga upitala: “A kako ti to sve znaš?”

Tu sam zastao. Bio sam ljut na mladića. Stigao je prethodne večeri, kada sam prvi put pomislio na dnevnik, a jutros se među prvima našao na mestu snimanja, očigledno očekujući da mu to donese moju naklonost. Međutim, nešto u izgledu njegovog lica teralo me je na oprez. “Nikada ne bih verovao čoveku sa takvim licem“, pomislio sam, a sada se to lice njihalo

ispred mene i zahtevalo objašnjenje.

“Kako to da je meni, iako sam jutros došao među prvima“, galamilo je lice, “dodeljena jedna sasvim mala uloga, koju je mogao da odradi svaki statista, dok je devojci koja je na sceni zajedno sa mnom neko obećao da će u svakom kadru biti u prvom planu?“ Dok pominje “nekoga“, značajno se nakašlje i pogleda u mene.

Pravim se da to ne primećujem i trudim se da se što neprimetnije izvučem iz te situacije. To za tu devojku, to da će u svakom kadru biti u prvom planu, nije bilo sasvim tačno. Naime, ja sam joj rekao da će u svakoj epizodi imati bar jedan krupan plan ukoliko bude radila sve onako kako joj se kaže.

Za to vreme mladić nastavlja da truje životnu sredinu i utiče na zajedništvo ostalih glumaca i statista. Po ko zna koji put on ponavlja svoju priču o tome kako sam ga izbacio iz ekipe. Potom iznosi neke detalje iz mojih ranijih života, detalje koji doista potvrđuju neke od njegovih optužbi. (Voleo bih samo da znam od koga ih je dobio.)

On me, između ostalog, optužuje za zloupotrebu i maltretiranje reči uopšte, i posebno za stvaranje brojnih likova za jednokratnu ulogu, te da sam ih posle toga ostavljao na nekoj vetrometini, slabe i nemoćne, a među njima je bilo, citiram: nemoćnih staraca i starica, male dece koja još nisu naučila da puze, trudnica i teških hroničnih bolesnika, kao i mnoštvo različitih kućnih ljubimaca (pomenuta su dva jazavičara, četiri ježa, jedna bela mačka i njenih šest mačića).

To su već ozbiljne optužbe, jer se u propratnim komentarima pominju i genocidne sklonosti prema rečima, erotska preuveličavanja, podeljena ličnost, nepoštovanje pravopisa i bavljenje tako neobičnim temama kao što su kabala, hašiš i Zemun. Još me na kraju pitaju da li se osećam krivim ili ne.

“Nisam kriv“, kažem i odmah nastavljam dalje, ne obraćajući pažnju na brojne uzvike protesta. Sada više nema povratka. Ukoliko se zaustavim, ukoliko stanem samo na jedan tren, pregaziće me bujica razbesnelih reči. Uzalud im govorim da je u pitanju nesporazum, da sam samo hteo da napišem nešto zanimljivo o dnevnicima, nešto iz njihove istorije, stare petnaestak vekova.

To ih uopšte ne smiruje. Naprotiv, njihovi uzvici postaju sve glasniji. Povlačim se u svoju radnu sobu i pripremam se za poslednju odbranu. Iznenada, sve utihne i na vratima se pojavljuje pisac. Loše je volje jer je noćas slabo spavao. Sanjao je, kaže, kako ga napada roj letećih knjiga koje zuje oko njega kao avioni oko King Konga.

Otkud sada, čude se čitaoci, u ovom tekstu King Kong?

“To se i ja pitam“, kaže pisac. “I ja“, kaže pripovedač. “I mi“, kažu reči.

Neke stvari, očigledno, nećemo nikada doznati.

Neke.
stvari,
ofeđ-
no
neće-
mo
hika-
ga
do-
znati.

Budi
budan,
Budo

Da, pisac je sada skoro sasvim budan. Dugo je sedeo prethodne noći u potrazi za najboljom formom, odnosno, za formom koja će ga na najbolji način predstaviti drugima, čak i onima koji nikada nisu pročitali ništa od onoga što je do sada objavio. Malo kasnije, kada se sasvim razbudio, imao je potpuno jasnu strukturu celog teksta. Da bi ga napisao trebalo je da u svakom tekstu odgovori na sva (ili bar na neka) od ovih pitanja:

Šta sanjam i šta mi se događa?

Šta pišem i šta čitam?

Šta gledam i šta slušam?

Odgovori na ova pitanja trebalo bi da, u najmanju ruku, ocrtaju ono što nazivamo piscem. Pisac, pak, takođe je zainteresovan za pronalaženje pisca u sebi, jer bi jednom zauvek hteo da se oslobodi te noćne more o piscu i njegovom dvojniku. Stoga on žuri, dok mu stvari ispadaju iz ruku, da počne, samo da već jednom počne, jer tamo gde postoji početak, tamo postoji i kraj...

Šta sanjam?

Nisam imao mnogo zanimljivih snova poslednjih noći. Najzanimljiviji bio je san u kojem

me jedan oficir u belom mundiru pita kojim putem da krene da bi stigao u Zemun. Hoću da mu kažem da nema potrebe to da pita jer već je u Zemunu. On, međutim, odbija da mi poveruje i odlazi. Sledećeg trena ja kao da se nalazim na rubu velike rupe pune blata, odakle, zajedno sa grupom ljudi za koje ne znam ko su ni šta su, gledamo kako se oficir u belom mundiru izvlači iz tog gliba tako što se uhvati za svoj perčin i povuče nagore. I ne izlazi samo on, već i njegov beli konj! Pre nego što ode, baron Minhauzen, jer to je doista on, okreće se prema meni, namigne mi i kaže: “Dobro došao!”

Šta mi se događa?

U četvrtak sam imao promociju novog romana *Životinjsko carstvo* u Kragujevcu. U kolima smo moj izdavač, moj kum i ja. Stižemo neposredno pre promocije. Čekamo petnaestak minuta da stigne publika, a za to vreme razgovaram sa direktorom biblioteke. On ponavlja priču koja se ovih dana svugde čuje, nema para za kulturu, nema ih i, po svemu sudeći, neće ih skoro biti.

Sumorna je to priča, pa sam valjda zbog toga pomislio da je sumorna i publika. “I vreme je sumorno”, kaže moj kum. Izdavač ne kaže ništa. U kolima smo. Vraćamo se u Beograd. Izdavač

pušta muziku: Bob Dilan. Četiri sata Boba Dilana! Dva u odlasku, dva u povratku! Treba doista voleti Boba Dilana da bi se to izdržalo.

Šta čitam?

Poslednjih dana isključivo čitam priče o Šerlocku Holmsu. Mnoge sam već ranije čitao, tako da sada uzivam u pronalaženju raznih detalja koji svetlucaju kao kapi rose u travi. Pomišljam kako nikada ne bih mogao da budem žanrovski pisac, odnosno pisac koji stvara u okvirima nekog žanra. Uveren sam da bi me žanrovske odrednice sputavale, a onda pomislim na Ursulu Legvin, Frenka Herberta, Filipa K. Dika, i kažem sebi da je vreme da začutim...

“Ili da ponovo pročitaš njihove knjige”, kaže glas iz mraka.

“To već ne mogu da vam obećam”, derem se u mrak. Ima ljudi koji mogu nekoliko puta da čitaju istu knjigu, ali ja nisam jedan od njih. Nepoznata knjiga je (za mene) najbolja knjiga za čitanje.

Šta gledam?

Sve što dobijem od onih mojih prijatelja koji se zabavljaju skidanjem filmova i koncerata sa interneta. Poslednji film koji sam gledao: *Omar*, palestinski film iz 2013. Poslednji koncert koji

sam gledao (i slušao): rege grupa Groundation
svira stvari Boba Marlija.

Šta slušam?

Groundation, ponovo.

Pisac maše i kaže: “Ovo je kraj.”

Pisac
mase:
"Kaze:
"Ovo
je
kraj."

Pisac u Vene- ciji

U *Veneciji sam! U Veneciji sam!* Došao sam nekim drugim povodom koji nema ni najmanju vezu sa svetom književnosti. Reč je o nabavci što kvalitetnijeg semena za travu u dvorištu i ispred kuće. Dojadila mi je ona trava koja raste u čvorovima, ostavljajući praznine između njih. Neko mi je onda preporučio da to seme potražim u Italiji. Seo sam u automobil i krenuo prema Trstu, ali kada sam mu se približio, odlučio sam da produžim u Veneciju, ali sada ću ovde stati jer tekst počinje ozbiljno da liči na neku moju priču. Nikako ne uspevam da prestanem da fikcionalizujem svoj život tako da ću početi priču na sasvim drugi način, onako kako su se stvari doista odigrale.

U Veneciju sam došao da bih učestvovao u jednom zanimljivom projektu. Naime, Venecija se sprema da 2016. godine proslavi 500. godišnjicu od osnivanja venecijanskog Geta. Geto je formiran na zahtev tadašnje jevrejske zajednice koja je tražila bar neku meru zaštite od povremenih napada na njene članove. Jevreji su morali da prihvate ograničenja, ali su zato dobili mogućnost odbrane od brojnih neprijatelja. Geto je tokom narednih vekova igrao razne uloge: bio je bezbedan kutak, bez straha

od antisemitskih izreda; mesto bogate razmene kulturnih vrednosti, kako između raznih jevrejskih zajednica tako i između jevrejske zajednice i okolnih kultura; sirotinjska, zapuštena četvrt i, na kraju, u današnje doba, jedna od turističkih atrakcija u gradu u kojem svaki kamičak predstavlja atrakciju.

Sve to sam čuo od Šaula Basija, profesora komparativne književnosti na ovdašnjem univerzitetu, koji zagovara obnovu venecijanskog Geta koji bi, po njemu, mogao da se preuredi kao svojevrsni kulturni centar. Šaul Basi je zamislio program za dovođenje pisaca iz celog sveta, koji bi ostali neki kraći period a potom, po povratku kući, napišu tekst koji je inspirisan posetom jevrejskom Getu. Nije važno da li je u pitanju pesma ili priča ili esej, smatra Šaul Basi, najvažnije je da ta dela pokažu da je duh Geta i dalje živ, te da potvrde da bi njegova obnova dala podsticaj ne samo jevrejskoj kulturi, već i kulturama zemalja u bližem i daljem okruženju,,

Šta sanjam?

A šta drugo mogu da sanjam u Veneciji osim vode, mnogo vode?

Šta pišem i šta čitam?

Zapisujem neke nepovezane rečenice. Zapisujem ih na uskim listićima, izvađenim iz neke stare beležnice. Uvijam ih u rolnice, kao Jevreji svoje molbe Gospodu. Jevreji te poruke guraju u pukotone između kamenova Zida plača, a ja svoje ostavljam gde stignem. Neko će ih možda jednom pročitati.

A ja čitam jednu istoriju venecijanskog Geta, ne bih li tako ubrzao pojavljivanje one rečenice bez koje ne može ništa da počne.

Šta gledam i šta slušam?

Gledam i slušam svoje prvo venecijansko nevreme. Lepo je, uzbudljivo. Sve vreme sam očekivao da će nas odneti vetar, ali ništa od toga. Ni vetrovi nisu ono što su nekada bili, a bogami, ni ja nisam ono što sam nekada bio. Svakom svoje, zar ne?

Šta
mi
se
dogadā

Stisnut između dva sindroma, tačnije rečeno: između jednog ‘post’ i jednog ‘pre’ sindroma, pisac se oseća kao krpa, dok mu na pamet padaju samo fragmenti stihova Džonija Štulića kao, na primer, “da otkačim i to je sve.” No teško je boriti se protiv dva sindroma, pogotovo kada je jedan od njih postsindrom nakon boravka u Veneciji, dok se drugi odnosi na period uoči Sajma knjiga u Beogradu.

Postvenecijski sindrom manifestuje se na razne načine, posebno u obliku zvučnih halucinacija. Naime, umesto prirodnih šumova – brujanje frižidera, kovitlanje kipuće vode, cvrčanje ulja – čoveku se čini da čuje fragmente raznih muzičkih dela. Gondolijerski repertoar se sastoji samo od italijanskih kancona i velikih hitova sa festivala u San Remu, što je, u stvari, u piscu probudilo mnoge uspomene za koje je bio uveren da više ne postoje. Naravno, nećemo ovde previše o uspomenama, jer to je kao da živimo unazad, a pravi život se sastoji isključivo u kretanju napred, to je bar dobro poznato.

Nego, šta je bilo sa drugim sindromom, onim u Beogradu? O, taj sindrom počinje intenzivnim

preispitivanjima onoga što je autor uradio u periodu između dva sajma, toliko detaljnim i naglašenim da se autoru na kraju zgadi pomisao na samog sebe. Uvek je tako kada se pisac priprema za bliži kontakt sa svojim čitaocima i ostalom publikom, kada, drugim rečima, treba da glumi samog sebe u obliku u kojem ga čitaoci doživljavaju. Pisac ne zna kako drugi pisci gledaju na to, u stvari, baš ga briga kako oni gledaju na to. Svaki čovek je jedinstveni primerak svoga roda, pa zašto takvi onda ne bili i pisci? Neki osećaju da doista imaju svog dvojnika, da je zapravo svaki od njih doktor Džekil i mister Hajd.

Pa, onda, hajde, budi pametan pa odluči šta ćeš obući kada kreneš na Sajam knjiga i šta ćeš tamo svući ukoliko to od tebe zatraže tvoji čitaoci, kojima si ionako već sve do sada dao, ali oni hoće još i spremni su da daju sve od sebe da bi uzeli sve od tebe, pa ti sada vidi šta ti bolje paše ili šta ti više prija, čak ni onda kada ti ništa ne prija, kada bi dao sve što imaš da ne budeš onaj koji ovo piše, a ipak nastavljaš da pišeš dalje jer si povodljiv i nikada nisi znao šta doista hoćeš ili šta doista nećeš, već si dopuštao da se stvari rešavaju same od sebe, kao što se ova kolumna napisala sama od sebe, što je rešenje koje se ne

dopada ni tebi ni meni , ni njima svima, a i
sama kolumna nije zadovoljna. Eno je, čuči u
ćošku i ne izgleda baš najsrećnija.

najsrećnija.

Pisac piše dnev- nik

7.11.2014

Polazimo, moj kum Miša i ja, rano ujutru. Minibus koji je došao po nas već je pun. Ostala su još samo dva mesta: jedno u putničkom delu i jedno pored vozača. Ja odlazim među putnike a kum Miša se penje i seda pored vozača. On vozi brzo, možda ponekad i prebrzo (bar za moj ukusu), ali vozi pažljivo i vozilo je potpuno pod njegovom kontrolom. To me smiruje i opuštam se. Istog trena počinje da mi se spava, što znači da počinjem da se borim sa svojom glavom koja ima tendenciju da pada na desno rame putnika koji sedi pored mene.

Vozimo se u tišini sve do granice, gde načas počne uobičajena vrema dok svi tražimo svoje pasoše. Nakon što policajci i carinarnici obave svoje poslove, kombi kreće dalje, a među putnike uvlači se tišina. Jedino u nekom trenutku nečiji mobilni telefon najavi dolazak poruke. Malo kasnije čuje se i potvrda poslatog odgovara. To je to! Sve do Zagreba, a tamo nas minibus ostavlja ispred hotela „International“. Ulazimo. Skoro je podne i naša soba još nije pripremljena. Savetuju nas da ostavim stvari u garderobi hotela i da malo prošetamo. Ostavljamo torbe i izlazimo. Napolju, međutim, pada kiša i mi se ponovo vraćamo u hotel, dobijamo ključ od

sobe. Ključ dakako nije ključ već magnetna kartica, ali jezik je uvek brži u takvim situacijama, izgovara tako. Na primer, mnogi još uvek govore „ploča“ iako u rukama drže, recimo, najnoviji CD grupe Will Bernard Trio.

Kum Miša viri kroz prozori kaže da je kiša prestala da pada i da možemo da odemo negde na kafu. Odmah prihvatam njegov predlog, jer sam malo nervozan. Naime, večeras treba da govorim studentima Filozofskog fakultet, a još nisam odlučio šta da im pričam.

Možeš da im pričaš šta god hoćeš, teši me kum Miša. Gotovo identične reči čujem malo kasnije, kada stigne Tomislav B. koji je organizovao moj dolazak u Zagreb. Na kraju zaključimo da je najbolje da on vodi razgovor sa mnom. Pokazalo se da je to bio dobar izbor, s obzirom na to da je razgovoru prisustvovao samo mali broj studenata.

Posle toga, opuštena večera, povratak u hotel i tonjenje u san.

8.11.2014.

Posle obilnog doručka, kako se to obično kaže, kum Miša i ja odlazimo u grad. Miša je služio vojsku u Zagrebu pre tridesetak godina i, naravno, priseća se raznih epizoda iz vojničkog života.

Oh, te vojničke priče iz jednog drugog vremena! Ta nostalgija za gradom ili palankom u kojima smo služili vojni rok. Ali, ako je tako, pitam naglas i kuma Mišu i sebe, zašto je moja priča o jednoj grupi vojnika u banjalučkoj kasarni toliko obojena krvlju, bukom i besom?

Vratimo se u Zagreb, gde oko nas tutnje tramvaji dok hodamo prema Martićevoj i Booksi.

Tu, u Booksi, uvek sam srećan, uvek se unapred radujem susretu sa tim prostorom kojim upravljaju Mika i Vanja. Tu je u igri sigurno neka čarolija, nešto što općini posetioce i navodi ih da budu verni Booksi. Proverio sam to i na mom kumu i utvrdio da je magija Bookse stvarna. Zagreb za njega nije više samo grad u kojem je kao vojnik, ostavio deo svog života, već i kao grad u kojem se nalazi Booksa.

Posle toga odlazimo na ručak sa Tomislavom B. i potom na odmor u hotel. Moramo da se pripremimo za večeras, za ono zbog čega smo došli, za koncert veličanstvenog jazz fusion trija, Medeski, Martin i Wood, pojačani gitaristom Paulom Scofieldom.

(Nastaviće se)

Booksa G

8.11.2014.

Svanuo je važan dan iako ni meni ni Miši nije rođendan. Noć je bila milostiva prema nama i dopustila nam je da budemo budni oko dva, tri sata. Ostatak smo proveli u traganju za snom koje se uvek u mom slučaju pretvara u nesanicu. Nisam znao da i kum Miša ima taj problem. Dok sam ja tokom noći budan piljio u tavanicu, Miša se vrteo po krevetu kao čigra. Stalno je mrmljao neke reči i pokušavao da zauzme najpovoljniji položaj. U jednom trenutku video sam da je zamenio strane kreveta, tamo gde mu je bila glava sada su štrčale njegove noge.

I kao što je on tokom boravka u Zagrebu konstantno bdio nada mnom kao dobar anđeo, sada sam ja, već potpuno razbuđen, bio spreman da ga prihvatim ukoliko spadne sa kreveta. Bilo bi to strašno, pomislio sam, ukoliko bi mu se desila neka nezgoda i on zbog gipsa na ruci ili nozi mora da odustane od koncerta.

Nisam Miši ni predočio ovakve moje sugestije zato što je on ipak sveukupno spavao duže od mene što se videlo kasnije na doručku. Dok je Miša u ubrzanom ritmu proždirao svoj doru-

čak, ja sam se trudio da ne zaspim iznad svog tanjira. Miša je stalno morao ili da gura sto ili da mi trese ruku ili da konačno ljutitim glasom pozove “Davide, Davide”. Međutim san je bio jači i doveo me je do toga da sam dva, tri puta zagnjurio nos u tanjir sa jelom. Nisu to bili baš dobri znaci za naš odlazak na koncert koji se održavao u Zagrebačkom kazalištu mladih.

Bilo nam je potrebno opuštanje. Stoga smo uzeli mape koje smo dobili u hotelu i smelo se uputili u grad. Miša se konstantno prisećao svojih epizoda sa služenja vojnog roka, a ja sam mu demonstrirao moje poznavanje centra Zagreba koje se sakupilo u meni tokom čestih putovanja u taj grad.

Obišli smo nekoliko ulica u centru grada, Miša se setio Gradske kavane i tramvaja koji su neprekidno tutnjali preko Trga bana Jelačića, onda je došao trenutak da krenemo u Booksu. Put do Bookse nije bio dug i ubrzo smo se našli pred njenim izlozima. Ušli smo, seli i naručili kafu. Nigde ni traga od Vanje i Mike, ali mi smo bili spremni da čekamo. Ionako smo imali dogovor da se sa Tomislavom B. nađemo tu za odlazak na ručak.

Kao i uvek, svuda okolo sedeli su mladi ljudi koji su čitali ili prelistavali novine, časopise i knjige. Za jednog postarijeg pisca kakav sam ja to je bila neka vrsta oaze utehe. Toliko papira u tom divnom prostoru prizivalo je na dodatna divljenja prema upornosti da Booksa i njihovi saradnici dobiju neku vrstu kluba koji je zame- nio njen raniji status zanimljive knjižare.

Tada su unutra stupile Mika i Vanja i sve se odjednom promenilo. Kao i uvek one su predstavljale neku vrstu prirodnog jedinstva živih organizama sa materijalnom istinom svuda oko njih. Ne želim time da kažem da su Mika i Vanja vlasnice nekih nadnaravnih moći ali je sasvim sigurno da njih dve predstavljaju jedan od najboljih primera savršenosti ljudi i njihovog okoliša.

Nakon toga pojavio se Tomislav B. sa kojim smo zajednički krenuli u potragu za restoranom koji bi zadovoljio naše gastronomske ukuse. Teško je avaj naći restoran za trojicu tako neodlučnih ljudi. Pretila je opasnost da ukoliko nastavimo tako da ćemo stići sve do suprotnog kraja Zagreba. Tako da smo se odlučili za prvi na koji smo u tom času naišli. Ništa neću da napišem o toj kavani.

Potom nas je naš ljubazni domaćin odvezao do "Internacionala". Ostalo je još samo nekoliko sati do velikog događaja. Miša je uspeo malo da dremne, a ja sam od uzbuđenja počeo da drhtim. U takvom stanju dočekali smo dolazak Tomislava B. koji se ponudio da nas odveze do ZKMa. U nastavku taj odlazak je prošao kao u nekoj priči Issaca Singera o rasejanom profesoru koji nikako ne može da pronade put do prostorije u kojoj je trebalo da održi predavanje.

Naime, često zakrčene ulice Zagreba sada su bile još zakrčenije zbog neke noćne trke čiji učesnici su hitali zagrebačkim ulicama. Sve je u tom času delovalo kao neka vrsta sna. Kružili smo i kružili tim kolima, prolazili pored grupa mladih trkača, pokoravali se uputstvima saobraćajne policije, ali kada sam već pomislio da je Zagreb začarani grad naš domaćin je našao mesto za kratko parkiranje. Izašli smo iz kola i on nas je uputio kako ćemo stići do ZKMa.

Stupili smo, kako mi se učinilo u mraku, u jedno lepo dvorište koje je vrvelo od ljudi. Ispostavilo se da je na koncertu bilo mnogo više posetilaca nego što je organizator mislio. Prodali su, neko nam je rekao, oko pet stotina ulaznica. Pozorište je napravljeno u obliku

amfiteatra tako da su se izvođači nalazili u dnu. Prostorijom je vladao žagor koji obično prati početak nekog koncerta. Tada su se na podiju pojavili John Medeski, Chris Wood i Billy Martin, pojačani izuzetno cenjenim gitaristom Paulom Scofieldom.

Počeli su gromko, kao i uvek, i zatim neprekidno svirali više od sata. Neću ni da pokušavam da objasnim njihovu muziku jer za takav kvalitet sviranja ne postoje dovoljno dobre reči. Zagrebačka publika se pokazala kao vrsan saradnik fusion trija odnosno sada kvarteta jer su na kraju koncerta najavili dalju saradnju. Oni su među najznačajnijima muzičarima proizašlim iz škole Miles Davisa i Johna Zorna. Publika ih je posebno prihvatila prilikom izvođenja njihove obrade čuvene pesme grupe Doors, *Light my fire*.

Pomalo čudno je izgledao taj spoj džez zasnovanog na improvizovanju i stroge strukture jedne od legendarnih pesama koje definišu rock and roll. Eto, i u tome se nazire veličina grupe MSMW koja je u stanju da slobodno šeta između različitih muzičkih žanrova a da pri tome budu uvek originalno svoji i lako prepoznatljivi.

9.11.

Kraj koncerta označio je početak našeg povratka u Beograd. Ostalo nam je još samo da dočekamo minibus koji će nas odvesti pravo u Beograd. Ovog puta u njemu nije bilo drugih putnika osim nas dvojice.

biro-
dru-
gih
put-
nika
osim
nas
dvo-
jice.

Pratiti
svoj
san?

Šta sanjam?

I sam bih voleo da znam šta znače ti snovi koji me saleću svake noći, bez obzira na sve napore lekara i ostalog medicinskog osoblja da me sačuvaju od 'sukobljavanja' sa njima.

U poslednjem snu, na primer, bio sam piton, strateški postavljen u blizini ulaza u akvarijum. Svako ko je hteo da uđe morao je da prođe pored mene, a ja sam određivao koordinate njihovog ulaska i boravka među izabranima. Oni koji ne bi dobili zeleno svetlo, kao i oni koji bi iz bilo kog razloga bili izbačeni, završavali su u mojoj grudnoj utrobi. Ta prostorija je bila toliko velika da sam se i ja nekoliko puta u njoj izgubio, naročito u onom delu koji je predstavljao pustinju i zbog toga, naročito zbog peska pod nogama, izgledao poput mreke na oku goluba, čineći sve daleko tajnovitijim nego što je doista bilo.

Bilo je i drugih tajanstvenih mesta koje nisam znao ni umeo da prepoznam, recimo, neka vrsta 'ljubavnog potoka'. Potok je izvirao između kamenih blokova, spuštao se niz brdo, a onda se, kada bi stigao do zatravljene padine, pretva-

rao u miran, plitak vodeni tok, koji se kretao sa toliko sporosti, kao da će svakog trenutka stati. Nikada nije stao, bar ne u mojim snovima, u kojima se pretvarao u jezero prekriveno oblakom od vrelih isparenja, proizvedenim brojnim snošajima koji su se tu odigravali. U stvari, na ulasku u potok, niste znali šta će vam se desiti, pogotovo tokom perioda dok su se senasti odsjaji vaših tela spuštali preko niza šiljatih kamenova, očigledno smeštenih na tom mestu samo da bi naudili onima koji su hteli da osete slast strasti u mirnim vodama.

Nikada nisam doznao pravo značenje tih snova, ukoliko snovi, naravno, uopšte imaju neko značenje. Tokom godina prošao sam (kao laik i amater) dugačak put od obožavanja Frojdovih Tumačenja snova i Jungovog 'sinhroniciteta' do izrazite bezvoljnosti da vidim bilo šta u njima. „Snovi su izbljuvak ili isprdak umornog uma i to je sve što se o njima sa sigurnošću može reći“, rekla je u jednoj prilici Gorica Sablazan, predsednica Fondacije za ispravno tumačenje snova.

Ta zloglasna Fondacija služila se proverenim metodama spaljivanja knjiga (a i ljudi, ukoliko bi situacija to zahtevala), i to se obavljalo na ve-

likim gradskim trgovima, uz prikladan muzički program i nastup horova sastavljenih od dečaka i devojčica iz obližnjih škola. Manifestacije su bile izuzetno dobro posećene, što je davalo dodatni polet članovima Fondacije za ispravno tumačenje snova.

Parole, poput onih koje su koristile putničke agencije: 'Sve je bolje bez snova' ili 'Bez snova život je lepši', pokrivala su svaki pokušaj da se o snovima progovori i na neki drugi način. Lepo je rekao naš stari pesnik, Frank Mita, koji je proveo nekoliko godina na vrhu jednog stuba, sličnog stubovima stilita u drevna vremena: „Sujetna je ona reč koja veruje da je nijedna druga ne može zameniti.“

Šta mi se događa?

Poslednjih desetak dana proveo sam u bolnici, gde sam dobio novu terapiju za moje hronično oboljenje. Sve se završilo bolje nego što sam mislio. Međutim, tužno je bilo videti toliko mladog sveta koji je podlegao teškim hroničnim boljkama kojima su nekad podlegale uglavnom starije osobe. Sada uopšte nije teško videti mlađe ljude koji pate od Parkinsonove bolesti ili od multiple skleroze i drugih nervnih oboljenja.

Da li je to posledica kletve savremenog sveta koji toliko zavisi od brzine? Kletve koja glasi: 'Ko brzo živi, brzo i mre.'

‘Ko
brzo
zivi
przo
mre.’

Rastur u bolnici

Boravak u bolnici potpuno me je rasturio. „What goes up, must come down“, pevao je nekada davno fascinantant američki rock-blues sastav Blood, Sweat and Tears. Ponosim se time što sam bio među malobrojnim slušaocima koji su te večeri davne 1970. godine prisustvovali prvom pravom rokenrol koncertu koji je održan na tlu nekadašnje Jugoslavije. Kasnije se doznalo da je turneju grupe BST i njihove koncerte u nekoliko istočno-evropskih zemalja, finansiralo Ministarstvo spoljašnjih poslove SAD, što je dovelo do ozbiljnih kritika na račun grupe, ali mi smo tom menadžerstvu samo želeli da pljeskamo. Progutali smo ponuđenu rock-navlaku i postali trenutni ovisnici.

U mom slučaju, međutim, ono što je otišlo gore odbijalo je da siđe dole. Jedan deo moje svesti kao da je posmatrao sve sa visine: sve sam video kao mrežu različitih prostora i kretanja, slično onome kako su oni prikazani u Lars Von Trierovom filmu *Dogville*. Drugi deo je koračao po plićaku koji me nije podsećao ni na šta. Samo na trenutak sam pomislio na bunt.

Treće noći, međutim, sve se pretvorilo u žrtvu paljenicu, sve je postalo prah i pepeo. I ništa više nije postojalo. Čak ni ovaj tekst. Samo prah

i samo pepeo.

Samo prah... samo prah... samo prah...

I pepeo...

I
pepeo...

Istočno
nebo,
zapad-
no
nebo

Ovde, pod istočnim nebom, dolazak Nove godine se najčešće povezuje sa rekapitulacijom prethodne godine. Nabrajaju se uspesi, zaboravljaju se neuspesi, rečju, veselju nikad kraja. Tamo daleko, pod zapadnim nebom gde sam proveo poslednju trećinu svog života, dolazak Nove godine najčešće se povezuje sa donošenjem odluka i zaveta o onome što će čovek tek uraditi u godini koja je pred njim. Većina tih odluka nikad se ne ostvari, a sam običaj se često posprdno prikazuje u filmovima i televizijskim serijama.

Ali šta jedan pisac može da obeća sebi u godini koja dolazi? On može da objavi odluku da će, slično njegovoj ženi, ostati na određenoj telesnoj težini. Ili da neće više do u besvesti jesti noću mlevenu Plazmu začinjenu medom. Ali to nisu prave odluke kojima bi on trebalo da teži. Jedna od tih pravih odluka je da nikada, doslovce: nikada, ne postane član nijedne političke partije. A druga je da nikada, doslovce: nikada, ne prihvati ponudu vladajuće partije da zameni nekog svog kolegu na mestu koje mu je upravo oduzeto.

Dobro, reći će dobronamerni čitalac, pa šta onda treba pisac da zaželi, šta nam to taj David

pokušava da kaže. Kao osoba koja dobro poznaje Davida mogu sa sigurnošću da kažem da David uopšte ne pokušava da kaže bilo šta. On samo zapisuje tekst koji se otvara pred njim i za koji u stvari ne pruža nikakvu odgovornost.

Pokušaću međutim da ga navedem da prestane da misli o sebi da je zlatnorečiv. Dovoljan nam je Jovan Zlatousti. David samo pokušava da unese malo razigranosti u tekst koji bi po prirodi stvari trebalo da bude mnogo sumorniji i odbojniji. Dakle, evo šta je David zapisao kao svoje odluke za godinu koja nam dolazi, koja je već zapravo tu sa nama nekoliko nedelja.

Pre svega, David priželjkuje da tokom 2015. godine završi svoj novi roman koji za sada ima oko pedesetak stranica dovršenog teksta i radni naslov *Danas je sreda*. U ovom romanu David nastavlja da se suočava sa stvarnošću na način koji je mnogo bliži književnom postupku primenjenom u romanu *Životinjsko carstvo* nego u onim pomodnim postmodernim kalamburima kojima je pokušavao da zasmeje svet.

Nećemo da govorimo o sadržaju romana jer – dopustite nam da to kažemo – pisci su sujeverna čeljad i boje se da će se tekst istrošiti ukoliko se previše o njemu govori pre samog čina pisanja.

Druga odluka odnosi se na još nezapočetu novelu sa radnim naslovom *Ljubavna priča o teniskom laktu Ralfa Samuila i ušnih hrskavica igrračice rukometa Ljubinke Špajić*. Ova novela, iako je zamišljena da ne bude preterano duga, trebalo bi da spoji vreme delovanja institucija Inkvizicije u Veneciji sa današnjim trenutkom u kojem gorenavedeni junaci otkrivaju mogućnosti ljubavi uprkos svojim boljkama i uprkos činjenici da Venecija nepovratno tone.

Treća odluka se, naravno, odnosi na zdravlje. U njoj se David Albahari obavezuje da će svakog dana prošetati zemunskim kejom od hotela Jugoslavije do Šarana i nazad. U tom činu dopušteno mu je da ukoliko iznad Dunava bude duvao jako hladan vetar da, umesto te putanje, ide centrom grada, to jest od Karađorđevog trga do Muhara i nazad.

Četvrta odluka je u stvari sportska iako se može pripisati i zdravstvenim. Reč je naime o redovnom vežbanju Tai-ćija. S tim što je za tu odluku potrebno razrešiti jedan problem koji ometa dobar rad. A to je činjenica da u Beogradu, koliko nam je poznato, nema mesta gde mogu da se nabave dobre patikice za Tai-ći.

To bi uglavnom bile autorove najznačajnije odluke za 2015. godinu. On mora ovde da ukaže na činjenicu da posle ovih glavnih odluka sledi čitav niz malih odluka za koje on već sada zna da najverovatnije neće moći uopšte da im se posveti. Recimo, trebalo bi da sredi svoju zbirku maraka. Ima u njoj nekoliko stotina poštanskih maraka sa crtežima i fotografijama raznih vrsta ptica koji bi trebalo klasifikovati prema određenim kriterijumima.

Trebalo bi takođe da se srede police sa knjigama. Taj beskrajni vavilonski zadatak koji nikada ne može tačno da se uradi. Doduše, najveći problem u sređivanju biblioteke jeste činjenica da je David Albahari negde čuo ili pročitao da samo prave ljudske picajzle imaju knjige sređene po azbučnom redu. Uprkos tome on je sređivao knjige po azbučnom redu ali sada je shvatio da je izgubio bitku.

Knjige se same tokom dana ili tokom noći, ko bi to znao, premeštaju s police na policu kao da žele da se nađu bliže jedna drugoj zbog nekih sličnosti ili razlika. Tako se Bernhardove knjige skoro svake večeri penju u blizinu knjiga divnog pesnika Tomaža Šalamuna kao da žele da podele tugu što Šalamun nije više sa nama.

Međutim te iste Šalamunove knjige videne su u društvu Silvije Plat koja se neumorno smejala nekim njegovim komentarima sve dok nisu ugledali moj oštar pogled a onda su oboje začutili.

Žuti taksi

Šta ne sanjam i šta mi se ne događa

Moj taksista je nesrećan. Kladio se na mene i izgubio je. “Jebiga”, kaže mi dok ulazim u njegov automobil, “kako je moglo da se desi da ne dobiješ Ninovu nagradu? Uložio sam veliku kintu u tebe a ti – ništa!”

Piljim ispred sebe kao pravi krivac. Onda pokušavam da svalim krivicu na drugoga. “Nisam ja odlučivao o tome ko će biti izabran. To se nije znalo do poslednjeg trenutka.”

“Do poslednjeg trenutka”, kaže taksista, “malo sutra. Hoćeš da mi kažeš da ti nisi unapred znao rezultate glasanja?”

To mi pruža novu priliku za samoodbranu. “Da sam znao, zašto bih te podsticao da se kladiš na mene? Uostalom, ja nisam ni znao da se kladiš. Da si me pitao, možda bih ti dao bolji savet.”

Moj taksista je i dalje nesrećan. “Dobro, recimo da si u pravu. Ali kada uđeš u izbor za neku drugu nagradu, očekujem da me blagovremeno obavestiš o budućim rezultatima.”

Grčim se na sedištu kao kakav miš. Još malo nedostaje pa da doista postanem uveren da sam ja kriv što moja knjiga nije dobila nagradu. Rado bih upitao svog taksistu da li su se i u drugim prilikama kladili na to ko će biti dobitnik glavne nagrade. Odjednom shvatam svu važnost književnosti za takozvani običan svet. Knjiga im u stvari pruža mnogo više zadovoljstva nego što mi uopšte mislimo. Ne moraju čak ni da ih čitaju, dovoljno je da se klade na njih.

Moraću ubuduće da uzmem to u obzir, ali jedno je već sada sasvim jasno: postmodernizam u tim nadmetanjima nema nikakve šanse. Sada sa potpunom izvesnošću mogu da kažem da je postmodernizam mrtav i da je svet u stvari onakav kakvog ga opisuju pisci realističkog prosedea. Niko ne želi da bude razigran i neozbiljan, svi su tvrdokorne pristalice diktatorstva, tolstojevštine i dostojevštine. Pa dobro, ako tako mora da bude, neka bude. Pogledam taksistu i pitam ga da li je on za tvrdi realizam i neiskrivljenu sliku sveta.

Moj taksista nekoliko trenutaka češka bradu a onda šapne, kao da mi otkriva najveću tajnu: "Ja ću uvek ostati karverovac. Njegova Katedrala je najlepša priča koja je ikada napisana. Šta ti misliš o tome?"

“Šta ja mislim o tome? O čemu?”

“O tome o čemu pričamo kada pričamo o ljubavi?”

Gledam pravo ispred sebe u sve gušći beogradski saobraćaj. Ovakav taksista ne postoji nigde na svetu. Nikada ga neću, pomišljam, napustiti. “Znam”, kaže taksista. “Ni ja neću nikada napustiti tebe.”

Šta čitam

Za one koji brinu šta pisac čita kada nije pisac, evo malog izveštaja. Trenutno se na mom noćnom stočiću nalaze sledeće knjige:

Restart: Panorama nove poezije u Srbiji. Gotovo pet stotina stranica o najnovijim pesničkim imenima u Srbiji u izboru Gorana Lazičića.

David Bezmozgis: *Slobodan svet*, prvi roman darovitog kanadskog pripovedača.

Dve knjige o jevrejskom getu u Veneciji.

Zoran Pilić: *Nema slonova u Meksiku*, knjiga priča zagrebačkog pripovedača uz koju se sanjaju bolji snovi.

Nije
šteta

Kako godine odmiču, odnosno kako ih ostaje sve manje u zalihama onih neutrošenih, sve češće mi pada na pamet onaj tragikomičan kuplet: “Biće skoro propast sveta, nek propadne, nije šteta.” Jer stvarno, kada se čovek malo zamisli, šta će mu svet kada njega na njemu više nema. Zvuči sebično ali je u stvari krajnje istinito. Svet postoji dok Ja postoji, a kada Ja nije više među nama onda nema ni sveta.

Sumorne misli za sumorno veče. I to me na neki, teško objašnjiv način povezuje sa rituelom slušanja emisije Veselo veče na Radio Beogradu tokom pedesetih godina. Cela porodica je kao opčinjena sedela ispred predonoratnog modela radio aparata marke Orion, koji je po veličini odgovarao veličini modela prvih televizijskih aparata. Ne sećam se koliko je trajala ta emisija, možda nekih pola sata, ali pamtim smeh koji nas nije napuštao sve do njenog kraja. Nikada kasnije nijedna pesma nije mi bila toliko popularna kao “Op žica, žica, žica, drma mi se kabanica.” Posebna poslastica bili su verbalni karamboli Čkalje i Mije.

Gledam kao opčinjen u redove koje sam upravo napisao i stresem se od osećanja grozote.

Naime, sada bi slušanje takvog programa verovatno odgovaralo gledanju nekog od programa na brojnim kanalima Pink televizije, što bi dovelo u sumnju moje ranije priče o rokenrol detinjstvu. Međutim, tada i da sam hteo da slušam rokenrol, ne bih to mogao da uradim. Ne samo što ga nije bilo u emisijama Radio Beograda, već stoga što još nije ni bio izmišljen.

Tek nekoliko godina kasnije – reč je o ranim pedesetim – Little Richard, Jerry Lee Lewis i mnogi drugi izvođači počele da komponuju muziku koja će zavladati svetom pod nazivom ‘rock and roll’. Iako će kasnije Elvis Presley poneti zavodljivu titulu kralja te muzike, za mene je njen kralj uvek bio i ostao Little Richard. Ako ni zbog čega drugog, ono zbog toga što je napisao Tutti Frutti sa čuvenom frazom ‘A-wop-bop-a-loo-bop-a-lop-bam-boom!’ Ta fraza, za koju nisam siguran da bilo šta kazuje, jeste – kao što su mnogi ljubitelji i teoretičari rock muzike prihvatili – samo srce te muzike i bez nje, da nije izmišljena, rock bi bio nešto sasvim drugo.

Napokon sam došao do poente, odnosno do čuvenog pitanja ‘Šta je pisac hteo da kaže?’ Pisac je hteo da kaže da je ponekad sasvim

dovoljno napisati jednu jedinu rečenicu koja od tog pisca pravi neku vrstu velikog stvaraoaca. Svako od nas, od nas koji čitamo knjige, mogao bi da navede niz takvih rečenica po kojima prepoznaje veličinu jednog ili više autora koje smatra svojim ljubimcima. Recimo, ona čuvena rečenica s kraja romana *Divlje palme* koja u potpunosti definiše sve što će William Faulkner kasnije napisati: “Da, mislio je on, između bola i ništavila ja ću izabrati bol.“

E sad, pita se pisac, ima li u njegovim tekstovima takve rečenice i ma koliko se trudio, ne uspeva ništa da pronađe. Onda pomisli da nije ni red da on to traži, već da bi to umesto njega trebalo da rade drugi. A onda se postidi te misli, ali ipak odluči da je ostavi takvu kakva je napisana jer kada je reč o njegovom pisanom tekstu, on nema ništa više prava na njega od drugih čitalaca. Znači, čitaoci, sada ste vi na redu.

U međuvremenu, piscu se događa nešto neobično. Naime, dok je ceo njegov arsenal teškog naoružanja bio pripremljen za sukob u vezi sa romanom ili, bar, kratkom pričom, njemu se pojavljuje jedna pesma. I šta sad on da radi?

SVI MRTVI SU ISTI

Svi mrtvi su isti, nemarno kaže pesnik kao da je on bogomdani posrednik između dva sveta koja svi nastanjujemo, ponekad živi a mnogo češće mrtvi.

A ni najmanju naznaku on u sebi nema o tome šta znači biti mrtav i kako se umire i gde odlazi duša a gde pluća, (na kom spratu se pažljivo razdvajaju bolesna od zdravih i upisuju u pedatne spiskove za budućnost) i šta se zbiva sa jajnicima koji postaju gotovo trošni te se odlaze u fišeke od krutog papira. Ništa, dakle, on od svega toga ne zna a ipak hoće da da završnu reč, da proglasi sebe najpozvanijim i da se ucvelim rečima obrati malobrojnoj rodbini, retkim prijateljima i nekoj ljubavi iz detinjstva.

Svi oni cediljke su kroz čija sita se mrtvi skupljaju, prečišćeni od svakodnevnih rituala, spremni da prhnu u rajsku baštu ili pakleni kotao, kako je već kome dosuđeno.

Jedino niko ne zna šta bi s pesnikom i da li on upšte nešto zaslužuje.

Da, kažu jedni.

Ne, uzvraćaju drugi.

A treći? Gde su treći? Zašto ih nikada nema kad su najpotrebniji?

Zašto?

Zato?

A

kako?

Lako su prošla dva meseca od početka nove godine, jedan umetnički događaj koji se odigrao gotovo na samom isteku decembra nikako me ne napušta. Ne, 'nikako' nije najbolja reč i možda je bolje reći 'uopšte me ne napušta' ili 'ne, neće me skoro napustiti.'

Iznenada moju priču prekida lupanje na vratima. U stanu nastaje uzbuna: potraga za farmerkama, bluzama i prslučićima odvija se u ritmu haosa. Neko staje na nečije naočare i čuje se tiho pucketanje kao kad na bari prsne mladi led.

'Šta je sad ovo', oglašava se čitalac, 'šta se dešava?'

Sve je to zbog toga što uvek radim na nekoliko priča u isto vreme, te se često događa da se jedna priča prelije u drugu, tako da ni pisac a ni čitalac nisu u stanju da objasne šta se doista zbiva. Ukoliko se prilikom pisanja još događa da u područje izmišljenog upada vanjska zbilja, tek onda se sve pretvara u kaos, a ako u sve, ne daj Bože, još nagrne unutarinja zbilja, onda nastaje čuvena situacija da se ne zna 'ni ko pije ni ko plaća.'

U takvoj situaciji najbolje je, naravno, ‘zatvoriti radnju’ i ponadati se da je čitalac milosrdan, odnosno, dovoljno milosrdan da nastavi čitati ovaj tekst. Jer sve dok ga on čita, tekst će postojati, a uz njega i njegov autor; čim se čitalac odluči da prestane sa čitanjem, tada i tekst i autor nestaju u belini praznine. Čitalac, dakako, ostaje živ i nepovređen, ali na svojoj savesti nosi nekoliko žrtava, uključujući i autora ovoga teksta...

To se naziva, hitam da dodam, ‘prokletstvom postmodernizma’, odnosno, ‘opседnutošću ulogom autora’. Drugim rečima, umesto da pusti tekstu da se razvija sam od sebe, autor ovog teksta preuzima ulogu ‘autora ovog teksta’ i stalno nasrće na njega, ne da mu da nastavi putem koji je sam tekst odabrao.

U sve to se umešao i čitalac koji, zaštićen šlemom i grudobranom, s pravom ponavlja da mu je dosta ovoga, da je u pitanju postmoderna igra koju su savladali već na početku čitalačkog kursa, kada su naučili da je najbolje ne obazirati se na kuknjavu postmodernih autora već dopustiti tekstu da sam nastavi da curi sve dok se tekst ne oslobodi bilo kakvih autorskih primesa...

Nešto kao kada u kupatilu čekamo da voda postane dovoljno topla ili dovoljno hladna... (Stigne još da pomisli autor pre nego što pokunjeno ode u magareći ćošak, gde će ostati, nadaju se bar neki čitaoci, za sva vremena! A sad, dok je on još zatočen, vratimo se brzo, brzo, brzo mestu na kojem smo stali pre nego što nam se dotični umešao u posao...) Ah, da, hteli smo da kažemo nešto o jednom umetničkom događaju kojem smo prisustvovali krajem prošle godine i o utisku koji nas nije još napusio.

Reč je o premijernom izvođenju pozorišne predstave *Zapisi iz ćelije 12* koja je održana u sudnici Centralnog zatvora u Beogradu. Autorka teksta je Marina Kovačević, a sam tekst je, kazala nam je ona, inspirisan delom *Zapisi iz mrtvog doma* Dostojevskog, ali i realnim stanjem u zatvoru danas. Predstava se sastoji od tri čina, od kojih je jedan adaptacija pomenutog dela Dostojevskog, a druga dva predstavljaju aktuelizaciju savremenog života u zatvoru. Protagonisti predstave su osuđenici Centralnog zatvora u Beogradu.

Ideja autorke je, kazala nam je ona, da osuđenici kroz pozorišnu igru, konkretizujući problem iz uloge koja daje mogućnost da se izmeste u

drugost, lakše sagledaju svet sa distance, da 'isprobaju' drugačije postavke i da ispolje osećanja. Radeći na problemu negde izvan sebe, kazala nam je ona, manje se osećamo ugroženo i otvoreniji smo za drugačije pristupe rešenju. Fokusirani na 'sada i ovde' situaciju, nismo preplavljeni negativnim emocijama kao što bismo bili da o problemima pričamo direktno, te olakšano pristupamo sopstvenim kapacitetima koje smo skloni da zaboravimo kada smo previše uznemireni.

Predstava je, kazala nam je ona, sublimacija ličnog istraživanja pojedinaca – aktera, ali i zajednički fokus ove pozorišne grupe oko jedne pojave i omogućava da se učesnici slobodno i kreativno izraze. Na kraju, predstava postaje sredstvo dijaloga sa publikom, društvom zajednicom, bilo da je reč o mikro sredini u kojoj se učesnici nalaze ili je reč o široj društvenoj zajednici.

Cilj ovog projekta, kazala nam je ona, jeste da pokaže kako dramska igra socijalno rehabilituje pojedinca ili grupu. Ova predstava je poziv na otkrivanje nerealizovanog egzistencijalnog potencijala kroz igru, poziv na razvoj i unapređenje komunikativnih sposobnosti, samopo-

štovanja i samopouzdanja, osveščivanje kreativnih mogućnosti kao i otkrivanje ličnih postupaka i odgovornosti aktera ovog dramskog projekta.

Autor ovog teksta, iako sedi u magarećem ćošku, u potpunosti se slaže sa iznetim projektom i poduhvatom Marine Kovačević. On je posle predstave bio prožet neverovatnom količinom emocija i spreman da istog trenutka sve učesnike vodi svojoj kući. Naravno učesnici su morali da se suoče sa znatno ružnijom stvarnošću i da se vrate tamo gde su nastali pojedini elementi ove predstave. Stvarnost je, ipak, jača.

Povodi

Šta mi se događa...

Život je pun varljivih iluzija. Na primer, kada napišem tekst za redovnu kolumnu na portalu Bookse i pogledam unapred, prema narednoj kolumni, čini mi se da me od nje deli vremenski beskraj. Međutim, to nije tačno. Vreme protiče sve brže i brže i već imam osećaj da ispisujem svoje tekstove svakodnevno, iz dana u dan, iz sata u sat. Onda zastanem, tek toliko da razmislim šta je obeležilo taj dvonedeljni beskraj koji me deli od poslednjeg napisanog teksta. Evo nekoliko stvari koje su mi ispunile i skratile taj vremenski kvazi-beskraj.

Pre svega – iako ne navodim stvari po bilo kakvom prioritetu – naišao sam na definiciju sreće koje me je doista načinila srećnim. Prema definiciji Alberta Schweitzera, „Sreća nije ništa drugo do dobro zdravlje i loše pamćenje“. Eto dokaza zašto je većina nas nesrećna. Bolešljivi smo i mnogo pamtimo. Šteta je, pomišljam, što nisam ranije doznao za Schweitzerovu definiciju jer bih onda možda drugačije organizovao svoj život. Sada je, međutim, kasno. Zdravlje mi je narušeno, a i previše pamtim. Možda da sam blagovremeno postao zen budista, što sam

priželjkivao celog života, možda tada bih osetio nešto od sreće iz te definicije. Ovako mi ostaje da jadikujem poput Tina Ujevića u njegovoj „Svakidašnjoj jadikovci“. Ujević i Schweitzer – koji idealan par!

A sada nešto sasvim drugačije mada i nije toliko drugačije. Naime, veliki savremeni američki pesnik William Stanley Merwin (rođen 1927.) napisao je svojevremeno divnu kratku pesmu „Za godišnjicu moje smrti“. Pesma počinje stihovima „Ni ne znajući svake godine provedem / dan kada će mi poslednje vatre / mahnuti i tišina isploviti / kao neumorni putnik / kao zrak tamne zvezde...“ Naravno, to je dan kada smrt definitivno zakuca na naša vrata, dan koji preživljavamo svake godine i ne znajući da to činimo, iako su negde visoko spremljene knjige u kojima je taj dan već odavno zapisan.

Tih stihova sam se setio kada je stigla vest o smrti Vlade Divljana, jednog od onih muzičara koji su najviše doprineli razvoju i urbanom šarenilu srpskog i jugoslovenskog rokenrola. O Vladi, Idolima i zlatnim godinama Yu-rokenrola već je mnogo toga napisano te ja neću dodavati ništa drugo, pre svega u strahu da ne potonem u živi pesak nostalgije. Svemu treba dodati

samo jedan od klasičnih uzvika, to jest „Long live Rock 'n' Roll“.

Šta sanjam...

Ponovo ništa. Ponovo sam u fazi bez snova, kada samo kao klada utonem u san u kojem se ne pojavljuje čak ni drvoseča. Ne znam da li je to posledica nekih lekova ili duhovnih (ne) raspoloženja, ali definitivno mi se više dopada kada neki snovi ipak hodaju prostorom iza mojih kapaka. San bez snova je kao dan bez jutarnje svetlosti. Sve mi se nekako čini unapred izgubljenim, nedosežnim i bolnim. I kao što je onaj čuveni lik uzvikivao u poslednjem dahu „Više svetlosti, više svetlosti“, tako bih ja trebalo sa svog večernjeg jastuka da viknem „Više snova, više snova“. Ma kakvi bili, snovi su bolji od sna bez snova. U snu bez snova hodam kao Pinokio kroz more crnog tuša. U snu sa snovima mogu da budem bilo šta i bilo ko. Čak i Scherlock Holmes.

Šta čitam i pišem

Ne pojavljuje se Sherlock Holmes tek tako u mojim nepostojećim snovima. Naime, pišem pogovor za knjigu priča Arthura Conana Doylea o njegovom fascinantnom detektivu. Kao svaki

gnevni postmodernista, sa zadovoljstvom otkrivam tragove budućeg postmodernizma u ovim pričama. Glas Holmesovog prijatelja, dr. Watsona, zapravo je glas njihovog tvorca, pisca Doylea koji se celog života borio da se oslobodi vladavine svoga junaka nad njim. I tako je, čisto postmodernistički, Doyle uspevao da kritikuje svog junaka tokom svih priča. Iako je na kraju morao da prizna da je junak životniji od njega samog.

Tako je u stvari sa većinom pisaca. Pisci nestaju a likovi ostaju.

Pisci
ne-
staju
a li.
kovi
osta-
ju.

Letnija kolu- mna

Evo događaja koji su sve evropske kolumne pomenule kao kakav gigantski hor: u noći između poslednje subote i poslednje nedelje meseca marta svi satovi morali su u 2 ujutru biti pomereni na 3 ujutru, obeležavajući tako početak 'letnjeg vremena'. U isto vreme to će takođe obeležiti početak beskrajnih diskusija o tome zašto se to radi, ima li to ikakvog smisla, te da li bi to uopšte trebalo da radimo, koliko privreda gubi a koliko dobija tim činom, pogotovo što je to samo privremena mera koja će trajati do poslednjeg vikenda u oktobru, kada će nam ovaj 'oduzeti sat' biti vraćen.

Mnogi ljudi (i znalci i neznalice) tvrde da se taj, nekada toliko hvaljen čin menjanja vremena, uopšte ne isplati i da u svemu tome najviše gube sami ljudi koji se izlažu nepotrebnom maltretiranju i pokazuju smanjeni učinak na svojim radnim mestima.

"I ja pokazujem smanjeni učinak na svom radnom mestu", šapućem sebi u bradu, "jer već se primiče rok za slanje moje kolumne, a ja sam jedva dospeo malo dalje od početka."

Moram ovde da se umešam i da kažem da, kao

prvo, uopšte ne znam ko se to oglasio kao ‘ja’ u prethodnoj rečenici, i da, kao drugo, za razliku od tog nepoznatog ‘ja’, ja uopšte nemam bradu u koju bi mogao da šapućem. Kada je, pak, o kolumni reč, ona sasvim lepo napreduje i duboko sam uveren da će stići na vreme u urednikovo e-mail sanduče. Činjenica da uskoro prelazim na drugu stranu ovog teksta dodatni je dokaz da taj ‘ja’ i ja nismo jedno isto lice. Naime, njegov prilog, sam je to rekao, jedva da je odmakao dalje od početka, dok moj tekst odmiče, odmiče kao jedrenjak kojem je vetar naduvao jedra.

“I ja volim poređenja”, šapućem u vetar, “premda ne takva meteorološka. Posebno mi se dopada sledeće poređenje koje je deo zagonetke i ide ovako: Kako se oseća devojka koja se ljubi sa muškarcem koji ima brkove?”

Moram ovde da se umešam i da kažem da, kao prvo, uopšte ne znam ko se to oglasio kao ‘ja’ u prethodnoj rečenici i da, kao drugo, za razliku od tog nepoznatog ‘ja’, ja nemam ni bradu ni brkove, ali ipak pitam kako se oseća ta devojka da neko ne bi pomislio da ih imam i da znam.

“Oseća se”, kaže ‘ja’, “kao da pije supu sa rezancima.”

To je već prevršilo svaku meru! I ne čudi me što njegov prilog tako sporo napreduje! Verovatno do sada nije prešao ni polovinu prve stranice, dok moj tekst odmiče, odmiče i sve je bliži trenutku kada će ugledati svoj kraj i zagristi ga celim ustima poput uroborosa, te krasne zmije koja grize svoj kraj.

“I meni je mitologija draga”, šapućem promuklim glasom, “ali nikoga ne bih poljubio u stražnjicu, čak ni samog sebe. Antičkim Grcima svaka čast, ali čoveče, jebote, pa taj uroboros sere sam sebi u usta.” Toliko sam se uzbudio da mi dođe da vičem iz sveg grla, međutim, u ovom tekstu dozvoljeno mi je samo da šapućem.

E, to volim! Tako i treba da bude! Neka ta prokletinja, ko je da je, bude osuđena na večno šaputanje i neka joj bude dozvoljeno jedino da piše kolumne za neki tabloid iz samog pakla. Mi, dobri i vredni hvale kolumnisti, mi idemo dalje. Dok se udaljavamo prati nas obrada onog starog pop-hita o ljubavnicima koja sada glasi ovako: “Kolumnisti celog sveta, ujedinite se, jer jedino vi znate šta je pravo a šta nije...”

Fuga

Dvadeset godina nakon mog odlaska u Kanadu, to je moj prvi utisak posle povratka, ništa se nije promenilo. Onda uviđam da je većina političara ista, ali njihova retorika ni malo se nije promenila i iz njihovih izandalih govora ispadaju trake prašine.

Formalno, na vlasti je desnica, ali ona sada opstaje samo zahvaljujuci “harizmatičnom” lideru koji je, hteo on to ili ne, znao on to ili ne, zapravo na putu da postane novi S. M., ne toliko po idejama, već po načinu na koji nastoji da kotroliše rad političkih tela i ograniči slobodu medijima.

Međutim, novi lider je daleko suptilniji. Za razliku od S.M. koji je otvoreno smatrao sebe ocem nacije, novi lider prikazuje sebe kao lidera koji najradije ne bi bio tu gde jeste, ali koji se prihvata tog posla samo zato što oseća da narod to očekuje od pravog vođe. Poslednje analize pokazuju da 56% birača ima poverenje u njega, što nije neka velika većina, ali jeste dovoljna da on nastavi da igra svoju ulogu brižne majke nacije koja je spremna da prihvati krivicu za svaki neuspeh i promašaj, znajući da će joj to samo doneti nove poene među biračima.

Ne mogu verovati! Ja pišem politički tekst, dajem nekakav komentar, iznosim ocene na račun trenutnog lidera Srbije – šta mi se to dogodilo? Jesam li pošaošavio ili sam, možda, podlegao nekoj strašnoj bolesti? Ništa od svega toga. Evo šta se desilo...

Seo sam za kompjuter sa namerom da napišem tekst za Booksu i odjednom se na mene spustio plašt tuge. Sve je postalo plavičasto, meko, a ponegde čak i gnjecavo. U trenu, život se pretvorio u besmisleni lavirint, dok se pisanje priča pokazalo kao zaludni ljubavni trud. Ono što sam privlačio sebi zapravo se udaljavalo od mene, ono što sam nastojao bolje da vidim gubilo je prepoznatljive obrise, ono što se u prvi mah ponudilo kao zvuk pretapalo se u tišinu, a sam ja bio sam ogroman poput nekog usahlog mora po čijem peščanom dnu su bile razbacane razne prapotopske kosti.

Ta tuga me je podsetila na neke stranice iz Salingerovih kratkih priča – niko nije bio tako dobar majstor za opisivanje tuge poput njega. Nije je on uopšte opisivao, ona se sama uselila u te priče i on tu nije mogao ništa da uradi. Setio sam se i tuge u noveli Smrt u Veneciji, mada je nje mnogo više u filmskoj verziji, u

Viscontijevim slikama, nego u Mannovim rečima. Ipak, tužan je pisac Thomas Mann, kao i Andrić. Ivo Andrić je tužan pisac, baš kao i Danilo Kiš. Kiš je imao one krupne vlažne oči koje su ga navodile da peva tužne ruske pesme i recituje stihove francuskih trubadura. Dobar je bio Kiš i nikome nije ostajao dužan. Kada bi odmahnuo glavom, kosa bi mu se nakostrešila kao lavlja griva, isto kao što bi se zatresle dredlokne Boba Marlija. Danilo Kiš i Bob Marli bili su jedna ista osoba. To objašnjava tugu u Marlijevim pesmama, pogotovo u savršenoj pesmi “Redemption Song”, ali i u mnogim drugim. Ništa, međutim, nije u stanju da opiše tugu u pesmi “Ja sam ludak” Leeja Scratcha Perryja. To je čista esencija tuge, podvučena neprekidnim ponavljanjima te jednostavne rečenice. Na kraju, prisećam se Vana Morissona i njegovog “oslušivanja lavljeg zvuka”. Ali tužno je rikao taj lav...

I tako sam ja sedeo pod tim plaštom i vreme je prolazilo, ništa nisam radio, ništa mi se nije dešavalo i jedino sam mogao da mislim na onu čitateljku koja mi je, duboko razočarana mojim prvim tekstom, savetovala da pišem upravo o onome što mi se dogodilo. Eto, trebalo je da prođe toliko nedelja da bih joj rekao sledeće:

pisac je čovek koji miruje. On nije reporter koji ima za cilj da što brže dojuri na mesto događanja, nije ni novinar koji sve odmah smešta u arhivu tekućih zbivanja. Pisac je kao lonče u kojem vri voda za čaj. Dok voda ključa i klobuča, lonče ostaje mirno. Njegov trenutak slave nastaje onda kada se skloni sa ringle i u vodu potopi kesica čaja. Lonče, dakle, omogućava vodi da postane čaj. Tako i pisac omogućava onome što mu se desilo da se pretvori u priču ili pesmu, u tekst ili u ono što želi da postane, a nekada čak i u ono što uopšte ne želi, kao onaj mali komentar na početku ovog teksta.

Tako i pi-
sac čom-
o-čava
ono me-što
nu se de-
silo da se
pretvori u
pricu ili
besmu: u
tekstu u
ono što
zeli da po-
stane ja-
neka da-čak
u ono što
uopste ne
zeli; kao
ona i mali
komentar
na počet-
ku ovog
teksta. 8

Čuva- nje jezika

Pisci su, obično se kaže, čuvari jezika. U njihovim rukama ili, tačnije rečeno, u njihovoj mašti i u njihovim ustima, jezik se pokazuje u svojoj grandioznosti i lepoti.

Dobar primer za to su Rilkeove *Devinske elegije* i Joyceov *Uliks* – ta dela ne zvuče beskrajno savršeno samo na jezicima na kojima su napisana, tj. na nemačkom odnosno engleskom jeziku, već i na svim jezicima na koje su potom prevedena. Dovoljno je da pomislim na prvi stih Rilkeove poeme u srpskom prevodu – Ko bi, da kriknem, ko bi me čuo iz četa andeoskih – i celo moje telo ispuniće se ushitom.

Sada, međutim, ne nameravam da govorim o jezičkom ushićenju već o jezičkom očajuju. Primer koji ću navesti ne može se porediti sa kristalnim strukturama Joyceovog i Rilkeovog stila, ali stvari se sređuju od temelja i tamo gde temelji nisu dobri, vrh će morati da bude nakrivljen ili da se nelagodno ljulja.

Kada je reč o kompjuterizaciji sveta, nikako ne ubrajam sebe u jezičke čistunce i uvek ću pre reći da sam ‘izguglova’ nešto ili nekoga na Internetu nego da sam ‘pretražio’ Internet u

potrazi za nekim ili nečim. To ću reći čak i ako sam koristio neki drugi pretraživač, a ne stari, dobri (i katkad nevaljali) Google.

Drugim rečima, ne smeta mi većina tih tuđih reči koje su se uvukle u naše jezike i razbaškarile se u njima kao da su se njihovi koreni oduvek tu nalazili. Međutim, postoji jedan glagol koji je doslovno peveden na hrvatski i srpski jezik, i koji - svaki put kada ga čujem - osetim kao udarac u pleksus. Reč je o engleskom izrazu *to work from home* koji je u verzijama na našim jezicima postao 'raditi od kuće', odnosno 'raditi od doma'.

I dok je engleski izraz potpuno jezički opravdan - jer na tom jeziku na isti način možete reći da radite na raznim drugim mestima - srpski prevod, a verujem i hrvatski, zapravo nema nikakvog smisla.

Šta zapravo označava taj izraz 'raditi od kuće'? Ljubiteljima kompjutera i znalcima kompjuterske tehnologije taj izraz je savršeno jasan - on se najčeće koristi da bi se opisali poslovi ili radni zadaci koje ljudi mogu da rade u svojim domovima, ostajući za to vreme neprekidno povezani mrežom Interneta sa svojim klijentima, kao i sa firmom za koju rade.

Nerazumljivo je, u stvari, zašto im nije bio dovoljan već postojeći izraz, tj. ‘raditi u domu’ ili ‘raditi kod kuće’, odnosno zašto se smatra da reči ‘od kuće’ podrazumevaju uključenje u svetsku kompjutersku mrežu? Za jednog čuvara jezika to je samo loše odabrani modifikator glagola raditi.

Naravno, moguće je da grešim u ovom mom tumačenju, ali ako ste izabrali ulogu čuvara jezika, onda morate bar nekada da pokušate nešto da učinite na planu zaštite svog jezika. Čitaocima prepuštam da ocene da li bi (po uzoru na ‘raditi od kuće’) imalo smisla reći, na primer, dajem časove kreativnog pisanja od kuće?

Ja sam ipak za staromodno održavanje časova kod kuće, u svom domu.

Dnevnič-
ki
zapis
o
šumskom
snu
(Neuspela
analiza)

Noćas sam sanjao da sam u šumi. Nije to bila neka jako velika šuma niti su u njoj vladali memla i mrak, što je doprinosilo da se nisam osećao nelagodno. Osim toga, lišće je još bilo sveže i zeleno, tako da nisam čuo neko zloslutno šuškanje sasušenog bilja koje bi me navodilo na pomisao da me prati neka zver.

Sve u svemu, bila je to jedna obična šuma i najviše me je podsećala na šumu u Čortanovcima u kojoj sam pre mnogo godina, na jednom sunčanom proplanku, sa nekolicinom prijatelja uzgajao marihuanu.

Ali to nije davalo odgovor na pitanje zašto me je san uopšte doveo u tu šumu, na šumski puteljak koji nije bio preterano ugažen, što je značilo da njime ne prolazi previše ljudi, odnosno, da se smisao mog sna nije sastojao u susretu sa nekom osobom, poznatom ili nepoznatom.

Naravno, sve te dileme postavljao sam sebi posle buđenja. Nisam ispitivao samog sebe u snu, onako kako postmoderni pisac ispituje sebe i pretresa svoje namere u isto vreme dok ispisuje novu priču. Možda mi upravo stoga

snovi deluju manje privlačnim od priča.

San je vladar; priča je podanik. San radi sa nama šta god želi; priča se otima, ali na kraju diže ruke u vazduh i predaje se. San sve zamišlja i sve ostvaruje; priča je žrtva koja se ranije ili kasnije predaje nameri svog dželata.

Zar je trebalo da odem u šumu u zemlji snova da bih pomislio da je slobodno nazvati pisca dželatom? Odjednom svetlost gasne u toj šumi, vrhovi drveća počinju da poigravaju pod naletima vetra, tlo pod nogama postaje ljigavo i smrdljivo, žbunovi su prepuni trnja, a izdaleka dopire dahtanje mitske nemani o čijem postojanju su me blagovremeno upozorili meštani, ali ja ih (kao i uvek) nisam slušao, odbijajući (kao i uvek) savete dobronamernika i uveren (kao i uvek) da ako sam ja u pravu, onda su svi ostali u krivu.

Koja greška! Kakva nadmenost! Koja samouverenost!

Trebalo bi da budem manji od makovog zrna!
Da vidim slabije od krtice! Da sam gluv kao
prestoreli jazavičar! Da sam trom kao lenjivac!
Da sam nadmen kao paun! Da sam gadan kao

šugavi pas! Da sam smrdljiv kao zgnječena smrdibuba!

Nikad više neću kročiti u tu šumu, zavetujem se sebi mada mi je krajnje nejasno kako mislim da ispunim to obećanje u snu! Možda bi trebalo da se zavetujem da neću više kročiti ni u jednu šumu na javi, ma koliko ona bila privlačna. Pa čak i ako doznam da je u nju već stigla Crvenka-pa u crvenoj haljini i crvenim gaćicama...

Uostalom, zaključujem, meni su uvek bili draži Snežana i plavčasti cvetni dezeni. O patuljcima da i ne govorim...

Kursor ili srce

Nekada davno... ah, kako arhaično zvuči taj početak!

(Nekada davno... tako su nekada počinjale bajke, zar ne? A sada? Kako sada počinju bajke? I da li ih još uopšte neko čita?)

Ali nisam hteo o tome da pišem, već o nečem drugom: o tome kako sam se nekada davno suočavao sa praznom belinom papira i kako sam je popunjavao onda kada bi se moje srce i ta belina našli u istovetnom ritmu.

U stvari to i nije bilo tako davno. Kompjuteri su počeli da zamenjuju naše stare pisaće mašine tokom osamdesetih godina prošlog veka. Oni su, nema sumnje, u mnogo čemu olakšali rad piscima, prevodiocima i svima onima koji su zarađivali za život tako što su svom snagom udarali po tastaturi pisaće mašine, znatiželjno očekujući da čuju zvuk zvonceta koji je označavao kraj još jednog reda, pa još jednog, i još jednog, sve dok ne biste stigli do kraja stranice.

Tada biste ispisanu stranicu ostavljali na stranu i uvlačili novi list papira u pisaću mašinu. Eto, to je taj trenutak o kojem želim da pišem,

trenutak koji su kompjuteri zauvek izbrisali kao da ga nikada nije bilo. To je trenutak kada bih se suočio sa praznom belinom stranice. Ništa nije bilo toliko užasno i, u isto vreme, toliko izazovno kao ta prazna belina.

U njoj se krilo sve: i glas i tišina i uzdah i krik. Međutim, da bih bilo šta od toga napisao morao sam prvo da uskladim ritam svoga srca (odnosno, ritam moje inspiracije) sa ritmom te strahovite beline, te pustoši kojoj je trebalo da udahnem život i da uskladim treptaje moje duše sa drhtanjem njene praznine.

A njena praznina je bila strpljiva i nezasita. Dopuštala mi je da je iskušavam, da je pronađem u mračnom predvorju, da motrim na nju iz daljine. I ma koliko bio vešt, uvek sam na kraju morao da priznam svoj poraz i da počnem iz početka.

Kompjuterska stranica ne izaziva toliki užas jer se, jednostavno rečeno, ne otkriva u golotinji koju u sebi krije stranica običnog papira uvučena u pisaću mašinu. I dok za tu stranicu treba svaki put iznova otkrivati ritam njenog bila, ritam srca, kompjuterska stranica pojavljuje se sa već utvrđenim ritmom – sa pulsom kursora.

Umesto da nam nudi izazov, kompjuterska stranica nudi nagodbu, nudi nam uhodan ritam i samim tim izneveravanje naših očekivanja. Umesto raznolikosti, dobijamo istovetnost; umesto naglih preokreta, uredan šum stopala u pokretu.

Zbog svega toga, brižno čuvam čak tri stare pisaće mašine. Ukoliko dođe do propasti kompjuterskog sistema ili do nove verzije sveta po modelu pobesnelog Maksa, te pisaće mašine će mi dobro doći.

Moram doduše, da se pobrinem i da napravim zalihe papira za kucanje, što i neće biti toliko teško. Teže će, verujem, biti da pronađem nekoliko traka za kucanje, ali ni to nije neizvodljivo. Sve je moguće kada se u to unese malo srca, nije li tako? Kako da ne, da.

Preis- pitiva- nje

N*i dana bez retka* je naslov knjige raznovrsnih tekstova Jurija Oleše, nekada smatranog za jednog od najvećih ruskih pisaca dvadesetog veka dok ga sada uglavnom prekriva prašina književnog zaborava. Iz te fine, guste prašine samo delimično izviruje njegova bajkolika knjiga *Tri debeljka* koju još uvek imam negde u svojoj biblioteci i u kojoj sam nekada davno uživao, iako ništa od njenog sadržaja više ne pamtim.

Ne pamtim ni sadržaj knjige *Ni dana bez retka*, odnosno, pamtim jedino taj naslov od kojeg sam, mnogo godina kasnije, napravio osnov moje spisateljske poetike. Za razliku od Oleše, ja sam sebi postavio zahtev da ispisujem jednu celu stranicu svakog dana. Dakle, *ni dana bez jedne stranice*, s tim što se to odnosilo samo na pisanje romana.

Kada bih počeo da pišem novi roman, onda sam ispisivao jednu stranu svakog dana (izuzev kada sam bio na putu). Pisanje priča i raznih tekstova, kao i moj prevodilački rad, nisu ulazili u tu kvotu. Drugim rečima, dešavalo se nekih dana da proizvedem desetak (pa i više) stranica raznog književnog materijala: deo romana, deo

ili celu kratku priču, tri do pet stranica prevoda nekog teksta, ponekad čak nekoliko stihova.

Sada se pitam da li je ta spisateljska strategija bila najbolja za mene? Pomišljam ponekad da je sve trebalo drugačije uraditi i da bi za pisanje bilo bolje da se dogodi onda kada ono samo poželi, a ne da ga primoravamo da radi onda kada mu se ne radi. Niko ne voli da radi onda kada mu se ne radi. Zašto bi nenapisane rečenice morale stalno da žive životom punim strepnje i uzdaha, u neizvesnosti da li će ih mali duh kreativnosti izazvati na megdan?

Pisanje bi trebalo da bude neka vrsta elegantnog suočavanja jezika sa samim sobom, lišeno bilo kakvog napora. Misao koja postaje govor. Nagoveštaj koji postaje tvrdnja. Osećanje koje se pretvara u rečenicu.

Pisanje bi trebalo da bude tanano udvaranje samom sebi, odnosno, svom imaginarnom dvojniku koji te netremice posmatra iz svakog ogledala, sve dok se reči udvaranja ne pretvore u iskaz ljubavi, u obećanje strasti.

Pisanje bi trebalo da bude poput provlačenja kroz polje čičkova, na koja se kači sve što nije

potrebno u činu pisanja, tako da kada se okreneš, vidiš trag sastavljen od otpada i nevažnosti.

Pisanje bi trebalo da bude potraga za srodnošću i strogoćom: učenje nauka o tome šta treba sačuvati a šta odbaciti, iza čega se sakriti i u šta se pretvoriti, šta biti a šta ne biti.

I napokon: pisanje bi trebalo da bude potraga za tišinom, za činom pretvaranja napisanog u nenapisano, u ono što govori onome koji to čita, ali ne jezikom već samim smislom, samim svojim bićem, samim činom svoga postojanja.

I na samom kraju: pisanje je osvajanje slobode.

Da, o da.

Da.

Izgu-
bljen
u
auto-
bio-
grafiji

Mario Vargas Llosa je projurio kroz Beograd. Održao je jedno predavanje, dao brojne intervjuje, potpisivao svoje knjige i onda zatražio da vidi Andrićev i Titov muzej. Dobro, za Andrića je jasno – on je takođe Nobelovac i bio je red da iskaže poštovanje svom kolegi, ali Tito, otkud on?

U šturim novinskim izveštajima piše da je peruanski pisac pokazao dobro poznavanje naše istorije i da je postavljao dobro odmerena pitanja. Ko zna, možda će Tito postati junak nekog novog Llosinog romana ili će se radnja neke njegove nove priče odigravati u Srbiji? Sve je moguće u književnosti i to je, uostalom, ono što je čini tako primamljivom.

Nikada nisam bio neki veliki ljubitelj Llosine proze. U stvari, ceo latino-američki boom koji se odigrao u drugoj polovini dvadesetog veka ostavio me je poprilično hladnim. Možda je to bilo zbog toga što su glavni aduti tog booma bili romani, monumentalni istorijski romani koji me – ni kao pisca ni kao čitaoca – uopšte nisu privlačili.

Danas od svih tih hvaljenih pisaca mene jedino

i dalje istinski privlače samo dvojica pripovedača, Borges i Cortazar. Ustvari, trebalo bi da kažem: Cortazar i Borges, jer je Cortazar, bar za mene, najveći latino-američki pripovedač. Naime, nema sumnje da je Borges genijalan pripovedač, ali – kao u slučaju jednog drugog genijalnog pripovedača, Isaaca Bashevisa Singera – Borges sve svoje priče pripoveda u tri-četiri prepoznatljiva modela. Cortazar, s druge strane, svaku priču kazuje na drugačiji način, tj. njegov model se upravo nalazi u odsustvu prepoznatljivog modela.

Naravno, kao i obično, pojednostavljujem. Prekrajam prošlost da bih je prilagodio svojim zahtevima i namerama. Latino-američka književnost je mnogo bogatija nego što je ja prikazujem, kao što je izostavljanje G.G. Marqueza postupak kojeg bi trebalo da se stidim. Zar me nisu njegove priče pojednako oduševljavale kao Cortazarove i Borgesove? I zar me nije njegov roman *Sto godina samoće* oduševio i opčinio kao retko koja knjiga? I zar nisam sa ushitom čitao prozu Guillerma Cabrera Infantea?

Zar tekst koji je naslovljen kao ‘dnevnik’ ili ‘dnevnički zapis’ ne bi trebalo po prirodi stvari

da bude istinit zapis o nečemu što smo uradili u bližoj ili daljoj prošlosti?

Ili, drugim rečima, sme li autobiografija da bude neistinita?

Odnosno, trećim rečima, da li je svako sećanje – ma koliko se mi trudili da ga istinito prikažemo – zapravo laž?

Znam, stavio sam sebe pred teška pitanja, ali ako mi ne iskušavamo sami sebe, ko će to činiti umesto nas? Ako ja ne verujem u sebe, zašto bi to činili drugi? Teška su to pitanja, oštra kao oštrica mača, glatka kao odsjaj sa sablje, jasna kao fijuk strele dok leti prema svom cilju... Odmah da dodam da te slike i ta poređenja nisu uticaj popularne serije Igra prestola koju nisam uopšte gledao i tek sam nedavno doznao da se ona odvija u nekoj vrsti srednjovekovnog miljea.

Takve fantastične serije, svemirske opere, koje prikazuju zbivanja na paralelnim, umnoženim ili spljeskanim svetovima uvek su me ostavljale ravnodušnim. Ne znam da li to govori nešto o meni, ali odmah se pitam zašto bi sve imalo neko značenje, zašto bi sve bilo povezano, zašto

bi svaka stvar na ovom svetu bila samo deo jedinstvene celine, ćelija u ogromnom organizmu kojem se ne vide ni početak ni kraj, a ni smisao se, bogami, ne nazire?

Svašta od mene! Umesto da pokušam da odgovorim na postavljena pitanja, i to redom, ja samo dodajem nova. Nikada ja neću, sada to dobro vidim, napisati autobiografiju. Odnosno, ako je napišem, ona neće govoriti o meni već o onom drugom meni, drugom Ja koji se već ugnjezdio u ovaj tekst tako da nikada više nećemo sa sigurnošću znati ko je bio ko u ovim redovima. Ko sam, na primer, bio ja?

A ja?

A tek ja?

Ko
sam
na pri-
mer.
bio ja?

A ja?

A tek
ja?

Šta
to
tamo
gori?

Ponovo me proganja pitanje o čemu treba pisac da piše u svom dnevniku: o tome kako je došao do ideje za neku svoju priču, pesmu ili roman; o tome kako je i gde provodio vreme dok ih je pisao; o ljudima, prijateljima i neprijateljima, sa kojima se družio, voleo i mrzeo; o stvarima koje nikome nije rekao već ih jedino prošaputao dnevniku na uvo; o planovima, nacrtima i nadahnućima koje nikada nije stigao da uradi; o domovini koju je voleo; o narodu kojeg se stideo; o zaboravljenim strastima; o porazima, duhovnim i telesnim; o impotenciji, telesnoj i duhovnoj; o tajnim i javnim strastima; o porocima; o tišini u koju sve uvire i iz koje sve izvire; o dilemi da li te zapise treba sačuvati ili, pak, spečiti da ugledaju svetlost dana?

O svim tim stvarima govorim i ja u svojim dnevnicima. Iako ih više ne pišem, intenzivno sam radio na njima tokom sedamdesetih, osamdesetih i devedesetih godina prošlog veka. Ima u njima, kao što sam nabrojao u gornjem pasusu, 'svega i svačega', ali bez obzira na teme ili događaje kojima su posvećeni, svi zapisi se odlikuju krajnjom iskrenošću i verodostojnošću.

Ne razumem, priznajem, zašto je tako? Da li je to znak da nisam – bar tokom tih decenija – imao prave i pouzdane prijatelje kojima sam mogao da se ispovedam? I ako je to tačno – pa čak i ako nije – zašto sam se odlučio da to radim u obliku dnevnika: pisane forme koja je zapravo ekivalent onoj rupi u zemlji u koju jadan mladi berberin pokušava da sakrije tajnu da car Trojan ima kozje uši?

Tako i jadan pisac pokušava da sakrije tajne u svom dnevniku, ne shvatajući da što ih više zatrpava one sve brže izlaze na površinu. Čak i ako mu pođe za rukom da nešto uspešno zakukulji i zamumulji, ništa mu ne garantuje da neki uporni književni tragač neće ipak otkriti pravu istinu.

U tom slučaju, ukoliko tako razmišlja, piscu koji je ipak vodio dnevnike tokom svoje spisateljske karijere, preostaje samo jedan izbor – da u potpunosti uništi sve zapise. Samo tako pisac može da bude siguran da književna i druge javnosti neće moći da čeprkaju po fragmentima njegovog privatnog života, pogotovo po onima o kojima nije nikada ranije pisao ili govorio.

No, desilo se nešto zanimljivo kada sam o toj mojoj nameri razgovarao sa kolegama, poznanicima i čitaocima. Naime, svi su smatrali da bi to bi pogrešan čin i da jednostavno rečeno nemam prava to da uradim! Kako to misle da 'nemam prava', pitao sam ih, pa zar ti tekstovi nisu moji? Zar ne pripadaju samo meni? Zar ja, kao njihov tvorac, nemam prava da uradim sa njima šta god želim?

Ispostavilo se, prema njima, da nemam. Ne odričući moje pravo da radim sa dnevnicima šta god želim, pozivali su se na neko više moralno pravo, koje me je obavezivalo da sve što napišem automatski prelazi u posed svetske književnosti i svetskog duha uopšte.

Zaćutao sam, premda nisam siguran da su me ubedili. Pre će biti da su me bar za sada ubedili klimatski uslovi. Kome je stalo do vatre kada je napolju preko trideset stepeni? Ali kada dođe zima i zubi počnu da cvokoću, svako će se obradovati vatri i niko neće brinuti o tome šta doista gori.

O vručini

Nema šta, trebalo bi da pišem o vrućini. Svako ko vodi dnevnik morao je ovih dana bar jednom da pomene užasne vrućine, bez obzira na to da li je u pitanju dnevnik spisatelja, računovođe ili apotekara.

U međuvremenu, frizeri su očajni. Naime, u vazduhu koji je čas ispunjen vlagom a čas je sasvim bez nje, frizure na glavama njihovih mušterija se raspadaju, gube na volumenu ili se jednostavno okreću naopačke. Teško je biti frizer ovih dana, premda nije lako ni grobarima, vozačima gradskog prevoza i đubretarima.

Da, trebalo bi da pišem o vrućini, možda o flimu *U vrelini noći* ili o pozorišnom komadu Tennesseeja Williamsa *Mačka na usijanom limenom krovu* ili da poslušam 'vrole obrade bluz' u izvođenju grupe *Canned Heat*?

Ne, ništa od svega toga neće se pojaviti na ovim stranicama! Vrućina je ipak jača i ne dozvoljava mi da se usredsredim ni na jednu od tih tema. Taman kada smislim neku rečenicu, ona počne da treperi pred mojim očima kao jara iznad asfalta i umesto celih rečenica meni ostaju samo krhotine, verbalne naprsline i rastući rub tišine.

Počinjem sa novom taktikom. Mislim samo na Deda Mraza. Zamišljam njegovo prebivalište na Severnom polu, onaj veliki hangar koji se tokom godina puni igračkama. Nekada su one uglavnom bile rukotvorine vrednih patuljaka, ali sada su to sve češće elektronske igrice i aplikacije za mobilne telefone. Novi naraštaji dece ne obraćaju više pažnju na igračke od drveta, slikovnice od debelog kartona i plastične kocke za slaganje.

Osećam kako me iznutra puni vrelna gneva zbog 'izgubljenih generacija' koje će svet videti kao niz elektronskih programa a ne kao zbir knjiga na policama biblioteke. Prestajem da mislim na Deda Mraza – zaludan je to trud. Umesto toga, razmišljam o savetu jedne prijateljice koja mi preporučuje da gledam ruske filmove koji se odigravaju u Sibiru.

Sibir! Od same pomisli na tu reč ledi mi se krv u žilama. Imam osećaj da ću se i sam prevoriti u jednu od miliona jadnih duša koje i dalje teturaju tim prostranstvima. Umesto snega i leda, osećam vrelinu njihovog gneva. Izgleda da je svaka moja potraga za zahlađenjem unapred osuđena na neuspeh, kao da u osnovi svakog leda prebiva neka privremeno ugasla vatra koja samo čeka priliku da se ponovo razbukta?

Drugim rečima, ponovo se potvrđuje da se pakao ne može zamrznuti, odnosno, da je led češće privid nego što je to vatra. Ili tako možda samo meni izgleda dok 'u znoju lica svog' ispisujem ovaj tekst?

I eto, pokušavajući da pobeđem od vrućine, 'sve bežeći od početka', stigao sam do samog kraja. I jesam li nešto naučio? Jesam.

Kao prvo, u ovoj vrućini ne predstavlja nikakvu utehu ako vam stigne poruka od prijatelja koji živi u Dubaiu i teši vas tamošnjom temperaturom od 45 stepeni.

Kao drugo, kada pišete u ovakvim vremenskim uslovima, počnite tako što ćete pripremiti šolju toplog čaja a ne čašu ledenog čaja ili hladne limunade. Toplota se toplotom pobeđuje; led je, kao što malopre rekoh, uglavnom privid. Kao treće, verujte mi na reč, ne treba verovati nikome ko vam stalno govori da treba da verujete u njega.

A pakao se, ionako, neće nikada zalediti. Vatra je ipak jača.

Pčela
i
med

Pre nekoliko dana, u petak, pomislio sam na pčelu. Tačnije rečeno, prvo sam pomislio na med. Tek kasnije sam zamislio pčelu.

Naime, prijeo mi se med i odlučio sam da odem na pijacu i kupim teglu meda. Med se prodavao na nekoliko tezgi, ali moju pažnju je privukla tezga sa šarenim natpisom 'Fabrika meda Stamenković i sinovi'. Osim nekoliko vrsta meda u teglama raznih veličina, na tezgi su bili izloženi i brojni preparati: kapi protiv raznih boljki i tegoba, uključujući plućne bolesti, kostobolju, «ženske nevolje», upalu grla, kao i «rastvor za dobru starost».

Čim je primetio da su me privukli njegovi proizvodi, prodavac započe veselim glasom da objašnjava kako se pravi med. Nešto u njegovim rečima podsetilo me je na sneg i ja zamislih tezgu punu snežnih grudvi. (Ne pitajte me otkud sneg na pijaci u avgustu, to i meni predstavlja tajnu.)

Došao je čas da pođem kući. Sve što sam kupio na pijaci: malu dinju, paprike, grašak, dve vezice peršuna, šargarepu, jabuke (dve vrste), švapski sir i mileram, sve to, dakle, razdelio

sam u dve kese, s tim što sam u jednu od njih stavio i teglu sa medom.

Hodao sam polako zemunskim ulicama i tada sam pomislio kako bi mogla da se napiše lepa pesma za decu o tome kako jedna pčela prati kupca meda sve do njegove kuće. Naravno, ona ne radi to da bi mu sprečila pristup meda, već sa željom da mu pokaže kako se prave najbolji medenjaci.

Pisanje stihova, međutim, nije mi dobro krenulo. U stvari, krenulo je tako loše da sam, kada sam smislio ova dva stiha:

I tada se ceo taj brujavi roj
Poče da sprema za strašan boj...

uvideo da je vrag odneo šalu, te da mi jedino preostaje da, po ko zna koji put, poslušam narodnu mudrost koja kaže da je jutro pametnije od večeri. Legao sam i zaspao i, doista, narednog jutra sam u jednom dahu zapisao sledeću pesmu.

Jutros sam na pijaci kupio teglu meda.
Dugo mi je trebalo da se odlučim
između šumskog i livadskog meda –

šumski je bio tamniji i tajanstveniji
livadski svetliji i jednostavniji –
ali na kraju sam ipak odabrao livadski.
Posle, kada sam došao kući
i namazao med na parče hleba,
zažalio sam što nisam uzeo šumski
i sve vreme sam mislio
na njegov taman i rezak ukus
kao na melem koji nikada neću probati.
Takav sam ja! Ma koliko vremena
potrošio da se za nešto odlučim,
na kraju nisam zadovoljan
i umesto da uživam u ukusu meda
ja trošim reči na besmislice,
umesto da se sladim njegovom gustinom,
ja očekujem napad gorušice, otisak bola
kojim će želudac da se oglasi, žar kiseline
koja mi neće dati da zaspim ni ove noći.

I eto, umesto o pčeli, napisao sam pesmu o
sebi; umesto o slasti meda, napisao sam pesmu
o njegovoj gorčini; umesto da hvalim detinj-
stvo, žalio sam se na zrelo doba! Neću se stoga
iznenaditi ako me negde 'iz čista mira' ubode
neka pčela. Uostalom, kao svaki medved koga
uhvate u krađi meda, to sam i zaslužio.

Ono
što
neće-
mo
nikada
dozna-
ti

Danas, u kafiću ‘Mr. Black’, provodim deo popodneva u društvu pisca M.K. Pričamo o svemu i svačemu, mada najviše vremena posvećujemo pisanju pornografije. M.K. bi, naime, želeo da napiše pornografski roman, ali tako da on, autor, ostane po strani, pošteđen neugodnih kritika i ocena ukoliko knjiga privuče pažnju. Kažem mu da se na to mora unapred pripremiti, pogotovo ukoliko njegova priča o pornografu sadrži elemente dečje pornografije. To se, kažem mu, jednostavno ne oprašta.

Nabokovljeva *Lolita* je i dalje ‘zabranjena zemlja’ iako nijedna lascivna reč nije u toj knjizi pomenuta u vezi s njom. Lascivne misli ima, međutim, sam čitalac i to je ono što zastrašuje branitelje morala. Lažne branitelje lažnog morala, trebalo bi dodati, jer se oni boje da će neko prozreti njihovu igru, da će shvatiti da su upravo oni ti koji ‘jezičke igre’ pretvaraju u ‘vlažne snove’.

Dakle, kažem piscu M.K., ukoliko želi da napiše pornografski roman, moraće da bude jako oprezan. Mora da pazi gde staje, jer dovoljno je da mu noga malo sklizne i zateći će se na putu

u pakao. U svakom slučaju trebalo bi da ima sledeće stvari na umu.

Pre svega, trebalo bi da zna da se odnos između pornografskog i erotskog najbolje može opisati kao odnos između celine i fragmenta. Naime, negde je Jan Kott napisao da se erotsko našem oku (i drugim čulima takođe) uvek prikazuje kao fragment, kao krupan plan. Dok vodimo ljubav, na primer, mi vidimo samo deliće tela voljene osobe: segment lica, delić usne, oblinu dojke. Erotsko je, dakle, sakriveno u fragmentu.

Mi, naprosto rečeno, ne možemo da volimo celinu jer celinu vidimo tek kada se udaljimo dovoljno daleko od sebe, kada postanemo posmatrači onoga što naše telo čini u ljubavnom aktu. Rečju, kada erotsko ustupi mesto pornografskom.

“Eto“, kažem piscu M.K., “tu sklisku liniju razdvajanja treba da pratiš u svom još nenapisanom romanu, što neće biti nimalo lak zadatak, a uvek ćeš pritom morati da budeš spreman da se suočiš sa pitanjem zašto to uopšte radiš.“

“Da“, kaže pisac M. K., “zašto?“

Ćutim i gledam ga. Pravim se da razmišljam, a već sada znam da mogu da mu ponudim samo jedan odgovor. To je rečenica pomoću koje sam se izvukao iz nekoliko neželjenih pripovedačkih situacija i dok pomišljam na nju, vidim kako se njegove usne šire u osmeh.

Pitam ga zašto se smeje.

Ispostavlja se da sam mu isti “recept” ponudio kada smo poslednji put razgovarali. Jedina razlika je u tome, kaže pisac M.K., što me je tada pitao kako da završi neki tekst o umiranju.

Nema tu nikakve razlike, nastojim da se odbranim. Zar seks i smrt nisu dve jednake nepoznanice naše civilizacije?

“Hoćeš da kažeš”, pita pisac M.K., “da smo zbog njih napisali sve što smo do sada napisali?”

“Ne”, odgovaram, “već samo hoću da kažem da neke stvari, ma koliko pokušavali, nećemo nikada doznati.”

Priče

i

poruke

“Sve počinje od prve rečenice.“

Tako gotovo uvek glasi moj odgovor na pitanje znatiželjnih čitalaca ili novinara kako počinjem da pišem novu priču. Uvek im ispričam priču o tome kako u svakoj prilici nosim blokčić u koji upisujem rečenice koje, ranije ili kasnije, mogu da postanu prve rečenice u nekim mojim novim pričama.

Obratite pažnju da sam u prethodnoj rečenici upotrebio frazu ‘pričati priču’ koja pod određenim okolnostima može da asocira na ‘iznošenje neistina’, na ‘šarenu lažu’, na ‘pokušaj obmane’, ali kunem se da je ta fraza u prethodnoj rečenici istinita i da kazuje tačno ono što kazuje svojim primarnim značenjem.

Drugim rečima, ja ne lažem, bar do ovog mesta u tekstu koji upravo čitate. Tužna je to činjenica, ali ako je u pitanju činjenica, onda mora da se izgovori: naime, pisci najčešće ne govore istinu. Oni sede i izmišljaju neke svetove koji bi trebalo da liče na naš svet i popunjavaju ga ličnostima koje bi trebalo da liče na osobe koje srećemo u svakodnevnom životu i izmišljaju situacije u kojima se njihovi život odigravaju i

koji bi trebalo da budu nalik na onaj koje mi doista preživljavamo.

I na kraju, kao vrhunac svega, oni zamišljaju sebe kao pisce knjiga koje čitamo i bestidno sebi pripisuju njihove duhovne domete!

Tužno je to bratstvo, nema šta. Ali ono što je najčudnije, ono što nikako ne prestaje da me iznenađuje jeste u kolikoj meri su čitaoci spremni da im veruju. To ponekad zastrašuje iako je, naravno, to verovanje minorno u odnosu na meru verovanja koje smo spremni da uložimo u ličnosti iz sveta pop kulture ili iz sazvežđa televizijskih serija i stvarnosnih emisija.

Čudna je stvar pisati dnevnik. Hteo sam da napišem kako nisam uspeo da iskoristim jednu od početnih rečenica, a zapravo iznosim razne jadikovke o tome kako su pisci neshvaćeni ali i tašti ljudi.

A kako je glasila ta rečenica?

Glasila je: "Leto se gasi kao fenjer." Prvo sam pokušao da iz nje izvučem priču koja se, kako sam verovao, skrivala negde duboko u njoj, ali u

njoj nije bio priče. Pokušao sam da je nama-
mim raznim trikovima. Međutim, ona se nije
otvorila. Ostala je čvrsto zatvorena kao školjka
sa biserom.

Onda sam joj ponudio pesmu, ali svi stihovi su
iščezli u nepovrat. Samo je u meni odzvanjalo:
“Leto se gasi kao fenjer! Leto se gasi kao
fenjer!”

Na kraju sam je ubacio u poruku koju sam
napisao svojoj prijateljici M.B. Lepo se uklopila
u tu poruku, videlo se da se oseća kao kod kuće.
Uostalom, i poruke su priče, zar ne?

Noma-
di
i
mi-
granti

Pre tri godine Međunarodni književni festival u Vilenici bio je posvećen temi Pisci nomadi. Dugo smo razgovarali o sudbinama pisaca koji su iz najraznovrsnijih razloga napustili svoju domovinu, a često i svoj jezik. Pomalo smo se i svađali oko toga da li je prelazak na pisanje drugim jezikom znak pobjede ili poraza za jednog pisca. Rasprava je dugo trajala, ali se na svu sreću završila miroljubivo.

Razmišljam sada o tom skupu pisaca i njihovim nomadskim sudbinama dok ulicama moga grada prolazi prava nomadska vojska, desetine i desetine hiljada ljudi koji su utekli pred surovim zapletima koje istorija nameće njihovim zemljama. Neka od dece koja u velikom broju prate odrasle verovatno će u budućnosti postati pisci koji će na nekom svom jeziku, prirodnom i prihvaćenom, pokušavati da opišu i shvate šta ih je gurnulo u taj mračni kovitlac istorijske sudbine.

Ustvari sve ono o čemu smo mi pričali u Vilenici sada deluje tako detinjasto i nevažno. Jer slike koje smo mi kao pisci pokušavali da prikazemo nisu imale gotovu nikakvu snagu u odnosu na slike koje danas viđam na ulicama

grada ili televizijskim vestima. Da li pisac uopšte može nešto da učini u takvoj situaciji ili mu je bolje da se drži nekog svog malog mesta, zagnjuren u jezičke igre i ludorije?

Odmah da priznam da ja ne mogu da ponudim nikakav odgovor na to pitanje. Moj stav oduvek je bio da pisac kao pisac nema šta da traži na polju društvene angažovanosti, ali da može itekako da doprinese traganju za rešenjem takvih situacija kao takozvani 'običan čovek'.

Bujica migranata pokazuje se kao veoma ozbiljan test za sve što je Evropa učinila tokom poslednjih decenija i u ovom času ne može se izbeći utisku da je ta bujica otkrila mnoge naprsline u, kako se to sada vidi, nedovoljno postojanim temeljima evropskog zajedništva.

Eto, pričam kako pisci ne treba da budu angažovani u svakodnevnim situacijama, a napisao sam već dovoljno rečenica o današnjoj najaktuelnijoj temi. Moja jedina odbrana je da kažem da to nisam bio ja već neko drugi. Bojim se, međutim, da to zvuči dosta neuverljivo. Migranti prolaze pa prolaze. Moja kula od slonovače se polako njiše u ritmu njihovog hoda. Gledano sa prozora te kule izgleda kao da

se njihove kolone nikada neće završiti. Niko od njih u stvari i ne obraća pažnju na mene. Ostavljaju me da u miru radim na nekom rukopisu koji očigledno smatram važnijim od razloga i cilja njihovog marša. Pomislim da bih možda ipak mogao da otrčim do puta kojim prolaze i da ih pitam: “Kud ste pošli, dobri ljudi?”

Ali šta, šta da uradim ako me oni pogledaju i kažu: “Pođi s nama pa ćeš videti.”

Nagra-
da

Sutra je dan za putovanje: idem u Kikindu. Naime, mom romanu *Životinjsko carstvo*, u izdanju Čarobne knjige iz Novog Sada, dodeljena je Nagrada Dušan Vasiljev. Posebno me raduje činjenica da je moj roman prvi dobitnik ovog priznanja. Dušan Vasiljev, pisac čije ime nosi nagrada, nije dugo živio. Slomilo ga je pre svega vreme u kojem je živio, vreme sa svih strana pritisnuto ratovima, i boleštine od kojih nije uspevaio da se izleči. Uprkos tome, ostavio je bogatu književnu zaostavštinu, u kojoj se nalazi veliki broj pesama, pripovedaka i pozorišnih drama.

Red je, naravno, da pisac nešto kaže kada mu nagrada bude uručena. Evo šta pisac namerava tada da izgovori:

Često se kaže da umetničko delo, što nam pokazuju i književna dela Dušana Vasiljeva, nastaje u činu borbe, u sukobu između stvarnog i nestvarnog, odnosno između željenog i nedokučivog. Pritom, pobednik često nije pobednik u doslovnom smislu reči, već je samo u manjoj meri neuspešan u svom razumevanju stvarnosti. Život, premda naizgled sasvim jednostavan, u suštini je toliko zamršen da

niko ne može da ga shvati u celosti. Ta činjenica može samo da raduje umetnika jer mu tako omogućava da ima šta dalje da radi, mada ga ta ista činjenica baca u očajanje jer ga navodi na pomisao da još ništa zapravo nije uradio i da je samo malo zagrebao po površini.

To će podstaći pisca da doda nekoliko rečenica o sumnji:

Pominjem sumnju zato što ona stoji u samom središtu odnosa Dušana Vasiljeva prema tekstu koji piše, odnosno, prema priči koju pripoveda. Tako se on u priči "Ispred praga" gotovo na samom početku pita "Ko je još našao svoju sreću u knjigama?" I onda odgovara samom sebi da to nikome ne polazi za rukom. "A knjige, kao usijane", nastavlja dalje, "kao usijane, blede želje vuku me, vuku. Ja ih gutam. Upijam ih u sebe, dopuštam da me sišu." I onda zaključuje: „Što više znam, tim sam nesrećniji.“

Sada je već vreme za izvođenje zaključka:

Taj paradoks želje za saznanjem koja vodi samo do novog nerazumevanja predstavlja jasno prepoznatljivu nit u prozi Dušana Vasiljeva. Uzgred, taj paradoks prepoznajem i u svojoj

prozi, premda u svojoj prozi to vidim kao odnos reči (dakle: znanja) i tišine (dakle: neznanja). Zanimljivo je da se i kod Dušana Vasiljeva nailazi na govor tišine – tačnije rečeno na “pesmu tišine” – koja predstavlja ključ za razumevanje moje poetike pripovedanja.

I tako, okreni-obrni, stiže pisac do Borgesa koji je izuzetno pogodan za izvlačenje zaključka:

I tako, u skladu sa Borgesovom tvrdnjom da svaki pisac stvara svoje prethodnike, ja počinjem da vidim svog prethodnika u Dušanu Vasiljevu. Prepoznajem kao svoje njegove krhke i oštre dijaloge (što me tera na pomisao da, u tom pogledu, između nas stoje priče Raymonda Carvera – isti je to ritam rečenica, isti ritam ponavljanja, ista neverica u istinitost izrečenog). Šteta je samo što se život Dušana Vasiljeva tako brzo okončao - rodio se 1900.godine u Kikindi a umro u svom rodnom mestu 1924.godine – i da on nije imao više mogućnosti da razvije svoju izuzetnu nadarenost. I pored toga, Dušan Vasiljev je ostavio iza sebe dovoljno dela, pesama i pripovedaka, koja ga svrstavaju u red značajnijih srpskih pisaca u periodu između dva svetska rata.

Zbog svega toga ova nagrada je nagrada koja obavezuje i pisce i čitaoce: pisce da nastave da tragaju za pravim licem stvarnosti, a čitaoce da, uprkos svemu, nastave da veruju u pisanu reč.

Zbog svega
toga ova
nagrada je
nagrada
koja oba-
vezuje i
pisce i ci-
taoce: pis-
ce da na-
stave da
tragaju za
pravim li-
cem stvar-
nosti, a ci-
taoce da,
uprkos
svemu, na-
stave da
veruju u
pisanu reč.

Ličné zame- nice

Itako, polako, malo po malo, mic po mic, prođe godina dana (i malo više čak!) provedenih u pokušajima da ispišem dnevnik onoga koga nazivamo piscem. Govorim o njemu u trećem licu, jer bolje ne zaslužuje. Govorim o njemu u trećem licu, jer ne mogu da mu pripišem ni Ja ni Ti. On naprosto nisu oni: da je Ja, on se verovatno ne bi zamajavao ovakvim stvarima, odnosno, ili bi ih prihvatio ili ne bi, nema tu šta mnogo da se priča; s druge strane, on sasvim sigurno nije Ti, odnosno, onaj koji ovo u ovom trenutku čita i iznenada oseća kako ga nešto svrbi na temenu i podiže ukočeni desni kažiprst da bi ga uvukao ispod pramena kose i tamo, na temenu, zaprepašćeno osetio –

A ne, ne, neću vam reći šta je osetio vrhom svog krutog kažiprsta! Neću da vam kažem jer kraj te rečenice bio bi, u stvari, početak nove priče, a od mene se ne očekuje da pišem priče već da pišem o tome kako pišem priče, zar ne? (Obraćajte, molim vas, pažnju na taj samouvereni prelaz na kazivanje u prvom licu! Na tu nadmenost prvog lica, iako je dobro poznato da je glavni uslov postojanja prvog lica zapravo postojanje drugog lica, odnosno, da prvo lice može da se ostvari tek nakon što ostvari nekog

drugog. Definicija prvog lica, tačnije rečeno, nemoguća je pre nego što se definiše drugo lice. Da bi prvo lice shvatilo da je prvo, ono mora najpre da se suoči sa odrazom svoga lika u ogledalu ili na mirnoj površini vode. Tek tada, dakle, kada se upita ko je taj drugi i šta taj drugi od njega hoće, prvo lice će konačno spoznati sebe. I odmah će, naravno, samopouzđano početi da pripoveda.)

To nas je polako ali sigurno vratilo do kažiprsta gurnutog u kosu. Tačnije rečeno, uvučenog ispod lokne, ispod pramena kose... Sigurno ste primetili da je kažiprst prvo opisan kao 'ukočen' a posle kao 'krut', što mu nesumnjivo daje karakteristike falusa. Da, kažiprst je nadignuti penis, to je svakome do sada postalo jasno. Ono što je nejasno jeste pominjanje 'lokne' tj. 'pramena kose' kao mesta gde se kažiprst skrasio, jer ako me sećanje ne vara, na tom mestu dlake ne mogu da se opišu kao loknaste, to bi bilo prekomerno uveličavanje, pa ćemo se svi složiti sa tvrdnjom da je u pitanju zapravo asocijacija na povijenu žensku glavu, predano predatu učešću u onome što se na tom mestu zbiva.

Prepuštamo vama da procenite, proverite i obznanite šta se tu doista dogodilo? Šta je bilo

u priči a šta samo u naznakama za priču? I ko je, na kraju krajeva, ovde ispričao priču? Da li je neka priča uopšte ispričana ili je neki glas sam od sebe izneo zamršeni vez, otvorio lavirint sastavljen od snova i stvarnosti, u kojem se svaki gubitak računa kao dobitak a svaka izgubljenost kao novo pronalaženje sebe.

Pravo je čudo šta sve čovek može da napiše ukoliko ga ostavite samog sa nekoliko listova papira za pisanje i nekakvom pisaljkom (hemij-ska olovka je najbolja i najtrajnija!). Čovekov um se tada kreće neobičnim i retko kad izabranim stazama.

No, sve to nije toliko strašno dok lične zamenice stoje (ili sede ili leže) na svom mestu, dok je ja zaista ja, ti samo ti, on ili ona ili on. Strašno je kada one počnu da menjaju mesta, kada ja, na primer, pokuša da zameni sve ostale i postane mi, tzv. čovek klasnogovornik, lišen bilo kakvih ličnih odlika koje ga prave ljudski različitim, zaduženim samo za ono što prebiva u neiskvarenom reonu njegovih sanjarenja. Ili, bolje rečeno, u kružnom toku ličnih zamenica.

Pisac - pro- dolo- mnik

Pisac oseća kako se gasi, kako trne kao sveća izložena udarima vetra ili kao slabašni plamičci vatre napravljene od još vlažnih grančica.

Do malopre on se, kao svaki brodolomnik, nadao da je beličasta mrlja koja mu se priviđala na horizontu zapravo naduto jedro broda koji će njegove muke privesti kraju. Već mu se činilo da oseća ruke koje ga podižu sa njegovog malog splava, da čuje glasove, odnosno, reči izgovorene na francuskom – ili možda još bolje: na španskom; ne, neka to bude na portugalskom! – dakle, pisac-brodolomnik čuje reči koje prepoznaje kao portugalske i koje izgovara neko ko ga hitro mada pažljivo opipava u potrazi za nekom ranom ili izvorom unutrašnjeg bola. Pisac bi rado rekao toj osobi da je s njim, dakle: s piscem, sve u redu i da bi mu bilo sasvim dovoljno kada bi mu dali čašu vode ili, još bolje, čaja od kamilice, tek toliko da malo ugasi žeđ i nakvasi usahle, ispucale usne.

Ali, avaj, kada otvori oči, pisac-brodolomnik vidi da se i dalje nalazi na svom improvizovanom splavu – to su, u stvari, jedna od kuhinjskih vrata – a da na horizontu nema ni traga od nekakvog jedra, što znači da ga tamo sigurno

nije nikada ni bilo niti će ga verovatno ikada biti.

I šta sada pisac-brodolomnik može da uradi, sada kada se snaga mašte ponovo pokazala nemoćnom pred snagom stvarnosti? Pogotovo što na ovu sliku polako pada pepeo mraka. Rečju, dolazi noć.

On jedino može da se malo pomeri na svom nepouzdanom splavu i tako napravi mesta za čitaoca koji je voljan da ga prati u ovoj pustolovini.

Eto, u tome je lepota pripovedanja: to što ni od čega ipak može da stvori nešto, čak i onda kada je pisac verovao da mu, kao brodolomniku, nije još mnogo preostalo od života. Dovoljna su, međutim, jedna vrata i jedan privid jedra na horizontu, i – ponajviše! – bar jedan čitalac da bi se stvorio novi, uverljiv svet. Da bi počela priča.

Eto u.
tome je
lepota
pripove-
danja: to
sto mi od
cega ipak
moze da
stvari ne-
sto, cak i
onda kada
je pisac
verovao
da mu,
kao bro-
dolomni-
ku, nije
loš mmo-
go preot-
stalo od
zivota.

Sha-
kespe-
are
i snovi

Prošle nedelje sam sanjao da sam William Shakespeare. Nije neobično da neki pisac sanja da je Shakespeare, ali je ipak čudno da to sanja tri noći zaredom.

Svaki od tri dela sna predstavljao je celinu za sebe, mada su junaci snova bili isti: jedan od njih, kao što je već rečeno, bio sam ja, dok je drugi bio neki mladi glumac koji je očajnički pokušavao da me nagovori da mu dam ulogu u nekom od mojih još nenapisanih dramskih tekstova. Mladić mi je prilazio posle predstave, u vreme, dakle, kada je trebalo isplatiti muzičare, glumce i ostalo osoblje što je samo doprinosilo povećanju moje nervoze. Konačno, uz moje čujno suzdržavanje da održim blagi ton svoga glasa, zamolio sam ga da me potraži za dve-tri godine.

Naime, posle pisanja komedije *San letnje noći* bio sam – ja kao Shakespeare, a ne ja kao ja – uveren da ništa drugo neću moći još dugo da napišem, te sam rekao mlađanom glumcu da nema potrebe da troši vreme i raspituje se kada ni za mnogo iskusnije glumce neće biti nikakvih novih uloga. Sećam se da sam mu rekao: “Dolaze teška vremena”, te da se zatim on

okrenuo od mene a ja od njega, jer smo obojica požurili da sakrijemo suze. Šmrcajući, čvrsto smo se zagrlili i potom rastali, ne rekavši više nijednu reč.

Nastavak sna sledeće noći bio je znatno kraći. Naime, sanjao sam da mu pišem pismo u kojem mu se izvinjavam što sam bio loš prognozer jer sam u poslednjih pet godina, tj. od vremena kada sam napisao *San letnje noći* (verovatno 1596. godine – prim. ured.) napisao još čak deset dramskih tekstova i da upravo počinjem pripreme za pisanje tragedije o jednom mladom danskom princu (verovatno 1600. godine – prim.ured.), ali da već sada, odnosno, tog časa kada sam pisao pismo, moram sa žaljenjem da ga obavestim da su sve uloge već podeljene i da se ne trudi da ih za džabe traži.

Ostavio sam (pazite sad!) naliv-pero pored pergamenta sa tekstom pisma, smotao pergament u rolnu i poslao ga mladiću ekspresnom kurirskom poštom. Penkalo sam stavio u unutrašnji džep mog sakoa, potpuno svestan mešanja elemenata iz raznih vremenskih ravni. Ali snovi su takvi: oni slede neke putanje koje su poznate samo njima i upravo zbog toga ja ne verujem u njih. Tumačenje snova je toliko

proizvoljno da svako može da tvrdi da je njegovo tumačenje bolje od svih ostalih.

Vratimo se, ipak, opisu moga sna, odnosno, njegovog trećeg dela. Uprkos mojim naporima da ga udaljim od naše pozorišne trupe, mladi glumac se vratio i to, ovog puta, sa tekstom. Na početku njegovog teksta mladi danski princ se obraća publici potresnim monologom, čiji prvi stihovi glase: “Život je priča, koju idiot priča, puna zvuka i besa, veličanstveno ništa...” Dugo sam piljio u te reči, osećajući kako me preplavljuju talasi ljubomore i zavisti. Tako nešto, morao sam da priznam, ja – Shakespeare – ne bih mogao da napišem. Rekao sam mladom glumcu da mi je dosta njegovih ludorija i da je poslednji čas da ode u miru, jer ako to ne učini, onda ga čeka dug i nemilosrdan rat.

Tada sam se probudio. Napolju je vladao bledunjavi sumrak jutra. Ako snovi doista nešto znače, ako nam doista nešto govore, šta mi je saopštavao ovaj trodelni? Da svaki pisac, u nekim trenucima, sme da se posluži lažima i neistinama? Ne znam odgovor na to pitanje, ali strpljiv sam ja – mogu još dosta da sanjam.

Nena-
pisan
tekst

O d pre neki dan ponovo su se uskomešale strasti u taboru piščevih istomišljenika kao i u taboru piščevih ogorčenih protivnika.

Naime, po ko zna koji put pisac je rekao da ne postoji stvaran dnevnik već da je dnevnik izmišljen kao i sve ostalo što se piše. Piščevi protivnici su zagrali: “Pa to je nemoguće, ovaj pisac baš preteruje. Eto, on čak želi da nam oduzme pravo na stvarnost.” Ako se pisac sada upita šta je to stvarnost, njegovi protivnici će reći da on igra nepoštenu igru. A pisac će zapravo samo ponoviti dobro poznatu tvrdnju da između prošlosti i budućnosti ne zjapi ogroman prazan prostor sadašnjosti, već da tu doista nema ničega. “Šta je to?”, povikaše protivnici. „Zar on misli da mi ne shvatamo njegovu igru? I zar misli da ne umemo da koristimo finese našeg jezika onako kako on to čini?“

Ovo je ponovo krenulo u smeru kojim uopšte nije trebalo da se kreće. Pisac je hteo da kaže samo jedno: Kada pružimo ruku da se sretnemo s nekim na pola puta, mi to činimo iz jedne vremenske ravni u drugu. Da, da, iz pustoši prošlosti mi pružamo ruku često nadmenoj

budućnosti. Naravno oni koji prihvate tu ruku čine to uvek iz budućnosti. Zvuči zapetljano, a tako treba i da bude. Ne mogu se jednostavne stvari pričati na jednostavan način. Zbog toga ću sve početi ispočetka, ali sasvim drugačije.

Kao prvo, pisac u budućnosti, pisac u sadašnjosti i pisac u prošlosti nisu jedan isti čovek. Da biste se uverili u to dovoljno je da se u razmaku od pet - šest sati pogledate u ogledalo. Brada raste, zar ne? Eto, ona je dovoljna da postane mali špijun koji se kreće iz jedne vremenske sfere u drugu. I mada već postoje tumačenja za tri vrste brada, nećemo pogrešiti ako uvedemo i četvrtu. Je li znamo koje su tri vrste brada? U narodu kažu da postoje brada od zvanja, zatim brada od znanja i na kraju, ona najčešća, brada od sranja. Pa sad, nek izvoli ko šta želi.

Ne znam koliko veze ima ta tipologija brada sa tipologijom pisaca (mada i kod njih preovladava treća vrsta). Ali nas ionako samo zanima ona četvrta vrsta, znamenita nevidljiva brada koju će iskusno oko prepoznati na licu pisca koji se naivno pretvara da je sve ovo nešto što ga uopšte ne zanima.

Predimo zato na ozbiljniji diskurs. Svi znamo

da jezik sačinjavaju reči koje koristimo. Međutim, ne koriste se svi ljudi istim brojem reči. To jeste zanimljiva ideja, ali sugerise i jedan beskrajno dosadan zajednički život u kojem, kao u kakvim televizijskim reklamama, nakon izricanja reči ‘tanjir’ svuda oko nas počinju da proleću mali leteći tanjiri.

Znam da je nekima već postao dosadan ovaj tekst (meni na primer jeste), ali moram da ga isteram do kraja jer mi se čini da će nam tako svima biti lakše. Dakle, ne zagovara pisac nekakvu nebuloznu teoriju o nepostojanju teksta i jezika. On samo pokušava, kao i bezbroj puta do sada, da istakne da pisac sam po sebi nije ništa neobično, da mu ništa posebno ne pripada. Te da stoga i reči koje izgovara ne pripadaju samo njemu, nisu njegove. Zato je njegov dnevnik u suštini nevidljiva knjiga. Možemo reći i nenapisana knjiga ili nepostojeća knjiga ili nešto kao kapa nevidimka. S tom razlikom što na glavu ne stavljamo kapu nego knjigu.

Pisac se iskreno nada da razmirice između njegovih poštovalaca i onih drugih neće voditi do ozbiljnijeg cepanja tkiva stvarnosti. Dakle, pisac ponavlja da je dnevnik, ma koliko tvrdio

da je kopija stvarnosti, zapravo još samo jedna izmišljotina u nizu izmišljotina koje sačinjavaju nečije pisanije.

Dakle, pi-
sac po-
navlja da
je dnev-
nikima
koliko tyr-
dio da je
kopija
stvarno-
sti, zapra-
vo još
samo jed-
na izmi-
slostina u
prizmi-
slostina
koje saci-
njavaju
necije pi-
sanije.

Ponav- ljanje

Sada kada je sva halabuka oko dočeka Nove godine uglavnom završena (s tim što je u ovom kutku sveta u kojem sada prebivam preostalo još da se dočeka pravoslavna Nova godina), pravi je trenutak da se zaviri u tekst u kojem sam pre godinu dana zapisao svoje zavete i naveo šta sve mislim da uradim tokom, tada glanc nove, 2015. godine. Da li sam izneo neke realne zamisli ili se ono što sam najavio može shvatiti kao ilustracija reči : „Mnogo hteo, mnogo započeo“, koje su ispisane na nadgrobnom spomeniku Branku Radičeviću. (Naravno, ne prepisujem ceo tekst koji je, u Brankovom slučaju, dopunjen iskazom: „Čas umrli njega je omeo.“)

Prva stvar koju sam poželeo bila je da privedem kraju moj novi roman. Nažalost, to se nije desilo. Do danas sam, naime, napisao oko 120 stranica, što odgovara približno prvom delu romana. Ostaje mi još da napišem isto toliko da bi roman stigao do predviđenih 250 stranica, što nameravam da učinim do početka leta. Inače, opravdanje za nenapisan roman vidim u dosta obimnom trudu oko pripreme mojih izabranih dela koja su se pojavila prošle jeseni u izdanju Čarobne knjige. Ali, doista nema

potrebe da se traže „krivci“ za moj nedovršen roman. Sve ionako postoji na nekom višem nivou smisla, što će reći da je neko sasvim drugi zadužen za to da donese moj roman na svet. Ja u tome samo igram ulogu zapisničara, to je sve.

Moja druga odluka ili namera bila je da napišem novelu sa radnim naslovom „Ljubavna priča o teniskom laktu Ralfa Samuila i ušnih hrskavica rukometašice Ljubinke Spajić“. To sam nameravao da spojim sa pričom o Veneciji (koju sam takođe morao da napišem do jeseni 2015.godine). Međutim, priča o Veneciji se otrgla i sastavila sama za sebe, tako da su meni ostala dva bolna lika sa kojima i sad ne znam šta da radim. Možda će im ova godina biti srećnija. Bilo kako bilo, to što sam uradio predstavlja ipak neuspeh. Da li sam uopšte ispunio neku od odluka koje sam doneo krajem prošle godine?

Treća po redu bila je čvrsta namera da svakog dana prošetam zemunskim kejom od hotela „Jugoslavije“ do restorana „Šaran“ i nazad. U slučaju da duva čuvena beogradska košava bilo mi je dopušteno da, umesto tom putanjom, prošetam centrom grada: od Karadorđevog trga do Muhara i nazad. Međutim, gotovo ništa

nisam uradio na tom planu i umesto da prođem tu putanju 365 puta u protekloj godini, prešao sam je, u najboljem slučaju, pedesetak puta. Nedovoljno, doista nedovoljno.

Ništa bolje nisam prošao ni sa četvrtom velikom odlukom: da redovno vežbam Tai-ći. Još uvek tražim dobre patikice za vežbanje te borilačke veštine koja dovodi telo i um u spokojno stanje i ravnotežu. No, ne gubim nadu da ću ih pronaći, kao što ne gubim nadu da ću sve ove odluke uspeti da ostvarim tokom 2016.godine. Ali da li to znači da prošlu godinu treba da smatram neuspešnom? Da sam je završio kao đak ponavljač, kao neko ko nije bio u stanju da savlada predviđeno gradivo? To pitanje me tera da posegnem za drugi izvor mudrosti, u knjigu latinskih sentenci, gde nalazim utehu u poslovi „Repetitio est mater studiorum“, odnosno „Ponavljanje je majka nauka.“

Videćete, ove godine biću odličan.

**Nagra-
da
za
roman**

Nedavno je, jedva pre dve nedelje, objavljeno ime dobitnika NIN-ove nagrade za roman godine u Srbiji.

Procedura glasanja odigravala se kao i uvek: objavljen je prvo spisak svih prispelih romana, zatim takozvani širi uži izbor od dvanaest knjiga i na kraju najuži izbor od šest naslova. Žiri je doneo odluku prema kojoj se za najbolji roman objavljen u prošlogodišnjoj novelističkoj produkciji u Srbiji nagradi delo Dragana Velikića, "Islednik". Nažalost nisam do sada pročitao ovaj Velikićev roman te ne mogu da iznesem mišljenje o tome da li se slažem sa žirijem ili ne. Ali zato činjenica da je ovo druga NIN-ova nagrada za Dragana Velikića predstavlja posebnu vrednost u odluci žirija.

Naime, poslednjih četvrt veka uvrežilo se mišljenje da je nemoguće dva ili više puta dobiti ovu nagradu. Poslednji kome je to pošlo za rukom bio je Živojin Pavlović što je apsurd svoje vrste jer je on, iako zanimljiv kao pisac, bio prvenstveno filmski reditelj. Posle toga nagradu su dobili gotovo svi značajniji srpski pisci ali niko nije imao sreću da se nađe u kratkom spisku višestrukih dobitnika nagrade:

Oskar Davičo, Dobrica Ćosić i Živojin Pavlović.

Među piscima su kružile priče o tome da je dodela ovog ponovnog priznanja izričito zabranjena statutom nagrade što, naravno, nije bilo tačno. U primerku statuta koji je bio u mojim rukama pre više godina ne nalazi se nikakav trag stavu da se nagrada ne može ponovo osvojiti. Prema drugoj verziji dobijanje ponovne nagrade moglo se očekivati u slučaju da je već nagrađeni autor napisao delo koje “prevazilazi ne samo sve njegove literarne domete već i literarne domete celokupne srpske književnosti.” Sve to je naravno bilo jedno fino tkanje neistine koje je za posledicu imalo činjenicu da je NIN-ova nagrada postala prvenstveno nagrada za pisca, a ne nagrada za delo. Time je oduzet glavni smisao ove nagrade, a nesrećni članovi žirija – koji su takođe bili uvereni da postoji neka tajanstvena zabrana ponovnog izbora nekog pisca – muku su mučili da među kandidatima za nagradu pronađu roman autora koji nije bio već ovenčan NIN-ovom nagradom.

Iz godine u godinu prisustvovali smo farsa koja se odigravala u prostorijama redakcije nedeljnika tako da ovogodišnji izbor dolazi kao fini

glas olakšanja koji će omogućiti budućim žirijima da lakše ali preciznije procenjuju glavne kandidate za nagradu. Ako se nagrada poput NIN-ove dodeljuje “za roman godine”, onda treba da bude potpuno nevažno da li je odabrani autor već osvojio ovo ugledno priznanje. Naravno, bilo bi pogrešno ako bi sada članovi žirija insistirali na tome da novonagrađene autore traže samo u redovima onih autora koji su već dobili nagradu, jer je jedan od zadataka ovakvih nagrada da povremeno izvuku na svetlost dana neko prvo delo malo poznatog autora. Ostaje nam da se strpimo još godinu dana i da vidimo šta će tada uraditi NIN-ov žiri.

Jedna stvar je sigurna! U književnosti zemlje u kojoj se svake godine objavi oko 150 romana izbor dobitnika neće predstavljati problem. Glavnu nagradu ionako daju čitaoci: ako je nagrađeni roman doista dobar, on će se brzo pojaviti u više izdanja. Romane koji su dobili nagradu kao rezultat nekih književnih ili vanknjiževnih smicalica čitaoci nepogrešivo prepoznaju i ne uzimaju u ruke. A ako ih ipak uzmu, onda posle toga dugo peru ruke – ima raznih zaraza i treba biti oprezan!

“Naravno da treba biti oprezan”, pomišlja pisac.
I onda brzo dodaje: “Samo ti ćuti, ćuti i piši,
ništa drugo ti ne treba.”

“Siamo
ti c'è,
c'è il
dist
basta
cruogo
che”
treba.”

Ni
traga
ni
glasa

Već danima od pisca nema ni traga ni glasa. Nisu ga videli u pekari u kojoj svakog jutra kupuje kiflice sa sirom ili pekmezom, kao i jedan mali raženi hleb. Nisu ga videli ni pred trafikom u kojoj ponekad kupi subotnje izdanje dnevnih novina ili neki od brojnih nedeljnika. Takođe ga nisu videli u prodavnici prehrambenih proizvoda u kojoj redovno kupuje mlečne proizvode, zamrznuta gotova jela, kekse i napolitanke, so i šećer, pa i voće (retko) i povrće (gotovo nikad). A najčudnije od svega jeste to da ga nisu viđali ni u obližnjem kafiću u kojem pisac gotovo svakog dana provede bar pola sata, katkad i više, uživajući u svom produženom espressu i čaši mineralne vode.

Prodavačice iz prodavnice prehrambenih proizvoda posebno su zabrinute. Očigledno je, naime, smatraju one, da je njegovo zdravlje popustilo u poslednje vreme i da bi bilo dobro da neko ode i pokuca na njegova vrata. Možda se čoveku nešto desilo? Možda se, ne daj Bože, spotakao na nešto i sad se previja od bolova a niko ne dolazi da mu pomogne?

A zar on nema nikoga, raspituju se znatiželjni, ko bi mogao da mu pomogne u takvim situacijama.

Ne, kažu prodavačice, on živi sam.

Nema ženu? Nema decu?

Devojka koja radi u pekari kaže da on ima ženu; čitala je nešto o tome u jednom od onih razuzdanih porodičnih mesečnika; ali od žena koje je čula kako mu se predstavljaju preko interfona, nijedna nije zvučala kao njegova žena.

Kako može da bude tako sigurna?

Zato, kaže devojka iz pekare, što mu se njegova žena sigurno ne bi obratila nekom formalnom rečenicom, a te druge, te koje je čula, obično bi mu se obraćale rečima: “Gospodine pišče, dogovorili smo se da dođem danas kod vas” ili “Dobar dan, gospodine pišče, donosim ugovore koje treba da potpišete” ili nešto slično tome...

Najpotresnije, međutim, govori osoblje obližnjeg kafića. Mi smo, kažu oni, toliko navikli na njegovo prisustvo, da nam od samog pogleda na mesto na kojem je gotovo uvek sedeo zadrhte glasovi a ima i onih kojima se ovlaže oči. Znamo da ima ljudi koji tvrde da je on oputovao negde daleko, u Australiju, Meksiko

ili Kanadu, ali mi ne verujemo da bi to uradio a da se pre toga ne bi pozdravio sa nama. Zbog toga i mi strahujemo da mu se nije desila neka nezgoda, da ga možda nije udario neki nepažljiv vozač na pešačkom prelazu, nesreća se desi u sekundi, dovoljan je jedan mali nepažljiv okret, sitna greška u proceni situacije... I tras! Začas ode život, kao da ga nikada nije bilo!

Kada pročita tu rečenicu, pisac se strese od nekog hladnog užasa. Nijednog trena nije mu palo na pamet da bi njegovi postupci mogli nekome da naude. Tokom nekoliko prethodnih dana on je samo prolazio kroz proces koji mu se i ranije dešavao. Naime, povremeno je pisac jednostavno priželjkivao da uopšte nije pisac već da je neko drugi: neko sasvim običan, neko od kojeg niko ništa ne očekuje, neko ko ima svoji mali život, život koji ga ispunjava u celosti tako da nikada ne poželi da bude još neko.

Ali ono što nam sudbina dodeli teško se može promeniti. Ranije ili kasnije, pisac ponovo postaje pisac i ponovo leprša između mnoštva raznovrsnih bića. A sutra – sutra će poraniti u pekaru, pa će svratiti u prodavnicu na uglu, zatim će kupiti neki od brojnih nedeljnika (svejedno koji, svi su oni manje-više isti) pa

onda na produženi espresso u kafić. Treba biti zadovoljan malim stvarima: život je onda beskrajno lep.

Treba
biti za-
govo-
nan.
malim
stvari-
ma:
život
je
onda
be-
skraj-
no lep.

Mi
sno
med-
vedi

Lzraelski pesnik Yehuda Amichai ima jednu divnu sliku u svojoj pesmi “Pripreme za putovanje”: “Daljine se ulivaju u ljude kao mleko u flaše ostavljene pred ulaznim vratima tokom noći.”

Jeste, daljine su kao mlečni talog na dnu našeg bića. Razmišljam o tome ovih dana, tačnije poslednjih sedam dana od kako me je iznenadilo belilo u dvorištu naše kuće. Prvo sam pomislio: “Gle, neko je bacio čaršav preko drveta.” A onda sam iznenađeno shvatio da to nije čaršav već drvo u potpunom prolećnom procvatu.

Dakle, proleće je stiglo i u naš grad. Tako je glasila tema o kojoj smo svakog proleća morali da pišemo pismeni zadatak na srpskom jeziku što smo mi uredno odrađivali. To je uglavnom bio jedan rad koji smo neprekidno ponovo zapisivali jer na kraju krajeva koliko puta čovek može da kaže da je srećan što je došlo proleće, da je zadovoljan što cveće lepo miriše i što se čuje brundanje pčela u vlažnjikavom vazduhu?

Ali da se vratim izraelskom pesniku. Vraćam mu se zato što me njegova poezija ponajviše podseća na proleće. Slike koje on priziva, zatim

način na koji to radi, ukazuju na činjenicu da je u pitanju veliko pesničko ime, jedno od najvećih u poeziji dvadesetog veka. U pesmi “Ja sam velik i debeo“ on piše: “Bio sam mucavac, al otkad naučih da lažem, reči teku kao potok”. A u pesmi “Brz i gorak“ napisaoće: “I što se manje volimo, više govorimo, reči, rečenice, duge, uredne. Da smo ostali skupa mogli smo postati tišina.”

Eto, ranije ili kasnije, ja stižem do tišine. I kada pišem priče, i kada zapisujem romane i kada radim na poetskim ili dramskim tekstovima, ja imam samo jedan cilj: Doći do tišine. Proleće me, na neki neopisiv način, najviše podseća na tišinu. Trebalo bi da tišinu povežem sa zimom, sa belilom snega koji nagoveštava odsustvo reči, ali uvek mi proleće, taj ponovo neuspeli pokušaj prirode da se u potpunosti obnovi, donosi neku vrstu potvrde da će posle početne eksplozije boja, cvetova i zvukova, uslediti samo tupa tišina.

Naravno, odmah sledi pitanje čemu sav ovaj napor da se kaže da nešto nije trebalo reći. Ali bez tog napora ništa ne bi imalo smisla. Mi govorimo zato da bismo potvrdili svoju nemost, mi pevamo da bismo bolje uživali u odsu-

stvu pesme. Zapetljano je sve to, ali ako ne verujemo u zapetljanosti ovoga sveta, onda ne možemo verovati ni u šta. Proleće je godišnji ritual koji nas podseća na to da je upravo završena zima, godišnje doba koje je zapravo vreme smrti.

Mi se budimo u proleće samo da bismo ponovo zaspali na kraju jeseni, a onda se probudili kao medvedi posle zimskog sna i potražili još ono malo meda koje je ostalo na dnu košnice.

Snaga volje

Pisac je na putovanju. Prva tri dana proveo je u rvanju sa snom koji se pokazao kao izuzetno jak protivnik, spreman da reaguje na najbolji mogući način na svaki piščev pokušaj da ga uhvati u raskoraku.

Obazriv je pisac i hitar kao zec. Od nervoze uši mu se vrte oko glave kao da pripadaju mladom jazavičaru. “Polako, samo polako“, ponavlja on u sebi, ne dopuštajući čitaocima ni trenutak predaha. A oni, zabrinuti za svoje uši, svaki čas ih opipavaju ili trče do najbližeg ogledala ili se fotografišu, i onda podozrivo pilje u svoje jarke odraze.

Pisac, naravno, nema mobilni telefon sa ugrađenom kamerom, to je bar dobro poznato. Nema on, kada to već pominjemo, nikakav fotografski aparat. Nije to zbog toga što ne voli da se fotografiše, već zbog toga što je odrastao u vreme kada se fotografisanje smatralo umetničkim činom i kada je posedovanje nekog skupog fotografskog aparata ili kamere bio pouzdan znak da se vlasnik tog aparata ozbiljno (kako smo nekada govorili) bavio fotografskom umetnošću. Danas toga više nema, danas svaka fotografija ima istu vrednost, danas se doku-

mentarnost ceni više od “umetničkog pogleda na svet“, danas...

Dosta je za danas, misli pisac. Dosta mu je tog jednoličnog tona, tupog kao brujanje motora frižidera, tona koji ništa ne obećava, koji ništa ne daje već samo uzima, uzima, uzima sve dok od onoga koji sluša ne ostane više ništa, odnosno, ostane tek gomilica praha, nalik na onu kojoj je nekada davno onaj dobri, stari Svevideći, onaj isti Sveznajući udahnuo život, lukavo se dosetivši da ga načini samo kratkotrajnim prekidom našeg boravka u večnom svetu nepostojanja...

E sad, kako sam uopšte posle priče o fotografijama došao do pominjanja onoga čije se ime ne sme uzalud upotrebljavati?

Setio sam se jedne moje tetke, zvala se Matilda i nije se ustručavala da svakome kaže ono što zaslužuje. Kod nje sam jednom prilikom, dok sam razgledao njene fotografije, smeštene u kutiji za cipele, primetio dosta fotografija sa kojih su bili odsečeni veći ili manji delovi. Na izbačenim delovima, lako se to moglo zaključiti, nalazile su se glave, tj. lica osoba sa kojima, po svemu sudeći, moja tetka nije želela više ništa

da ima. Znao sam od ranije za taj običaj i povremeno sam kod raznih poznanika i prijatelja viđao tako osakaćene fotografije, sa kojih su bili odsečeni njihovi odrazi, njihove slike kojima jednostavno rečeno nisu bili zadovoljni.

Međutim, tetka Matildine slike nisu bile takve, jer sa njih, kao što je već rečeno, ona nije bila odsutna. Njen lik, nasmejan ili žalostan, veseo ili setan, svugde je spokojno počivao pored raznih većih i manjih praznina i odsustva. Upitao sam tetku Matildu ko su ljudi koji su sa njenih fotografija proterani u izgnanstvo.

“To je mala igra“, odgovorila mi je, “koju igram sa Gospodarom sveta.“ Svi ti ljudi kojih nema više na njenim fotografijama nisu više među živima, rekla je, a njihovim uklanjanjem stvarala je oko sebe moćan zaštitni pojas koji je odlagao datum njenog odlaska za neko kasnije vreme.

Pitao sam je da li doista veruje u to.

Umesto svog odgovora, navela je misao Paracelzusa: “Veruj da si neranjiv kao Ahil, pa ćeš doista biti takav.”

Knjige
su
sidra,
pisac
je
luka

Danas je subota, lep prolećni dan. Dan pre bio je petak, takođe lep prolećni dan. A dan pre toga, dakle prekjuče, bio je četvrtak, oblačan prolećni dan. Tog dana, posetio me je prijatelj, mladi kanadski pisac indijskog porekla, Jaspreet Singh.

Jaspreet je, u stvari, Sikh. Pre više godina došao je iz Indije u Sjedinjene Američke Države, završio studije hemije i zaposlio se kao hemijski inženjer. Izdržao je nekoliko godina, a onda dao otkaz i uputio se u Kanadu, gušen željom da postane pisac. Smatrao je da je to njegov prirodan izbor zbog prisustva jednog briljantnog pisca u redovima hemičara, Prima Levija. Nije on bio jedini pisac prema kojem smo delili divljenje; Tomas Bernhard i Peter Handke su u podjednakoj meri bili predmet našeg obožavanja.

Dakle, Jaspreet me je posetio u četvrtak. Sedeli smo u dnevnoj sobi moje stare, pošteno oronule kuće u Calgaryju i pričali o tome šta nam se sve desilo od našeg poslednjeg susreta pre tri godine, takođe u Calgaryju. Odlučivši se za život pisca kao samostalnog umetnika, moj prijatelj se odlučio za život pun nedaća i nesigurnosti. Preživljavao je na taj način što se

seljakao iz jedne rezidencije u drugu, iz jedne zemlje u drugu, sa kontinenta na kontinent, stigavši tako čak do Australije i Novog Zelanda. U poslednje vreme boravio je uglavnom u Banffu, u tamošnjem Umetničkom centru, a od septembra ove godine (tokom cele školske godine) biće pisac u rezidenciji na Albertanskom univerzitetu u Edmontonu.

A knjige, pitao sam ga, šta se dešava sa njegovim knjigama?

Naime, otkako se odlučio za nesiguran život samostalnog književnika, njegove knjige čame u desetinama kutija u jednoj kompaniji koja izdaje kontejnere za čuvanje stvari. Nije bilo nikakve mogućnosti da ih moj prijatelj nosi iz jednog u drugi grad, sa jednog na drugi kontinent. Tako su njegove knjige istovremeno postale simbol njegovog lutanja i nemoći da se skrasi na jednom mestu, ali i simbol nekog budućeg mirovanja, kada će napokon sve naći svoja mesta na policama.

Gorim od želje da ga pitam kako će ih poređati: po abecedi ili po veličini, da li će odvojiti prozne pisce od pesnika, gde će mu stajati knjige sa esejima i teorijskim raspravama, da li će ostaviti

mesta za svoje stručne knjige ili će ih gurnuti u duboki mrak neke ladice u dnu plakara?

Moj prijatelj nije odmah odgovorio. Razne senke su poigravale na njegovom licu; prepoznao sam senku nesigurnosti i senku nade, ali bilo ih je još, tako da sam se na kraju upitao da nisam negde pogrešio. Ponovio sam to pitanje, ali ovog puta naglas.

Moj prijatelj je odmah počeo da me ubeđuje da nije u pitanju nikakva moja greška, već je u pitanju njegova briga o tome da li će se sve te njegove knjige, dovedene sa raznih strana, međusobno složiti. Tek tada sam zapravo doznao da osim knjiga u gorepomenutom kontejneru, postoji još mnogo kutija sa njegovim knjigama, ostavljenim kod prijatelja u raznim gradovima. Ukratko, ono od čega je moj prijatelj strepeo bila je mogućnost da, nakon što poređa knjige na police, između njih ostanu praznine za neke knjige koje je negde zaturio ili zaboravio da ponese.

Šta da radi, pitao se on, ako tokom noći ne bude mogao da zaspi od jauka i stenjanja svoje osakaćene biblioteke, jer svaka biblioteka oseća bol zbog odsustva knjiga koje im je neko oduzeo.

Uostalom, rekao je, o tome je pisao Borges, a ako je neko znao sve o knjigama, onda je to bio on.

Klimnuo sam glavom iako nisam doista znao da su to Borgesove reči. Ali zato sam shvatio nešto drugo: shvatio sam zašto me spopada nesaničica i ovde u Calgaryju i tamo u Zemunu. Moja biblioteka je bila podeljena na dva dela i njen bolni plač nije dopuštao snu da mi dođe na oči.

“Da”, rekao sam mom prijatelju, “ako je neko doista znao sve o knjigama, onda je to sigurno bio Borges.”

Zakon o umira- nju

Dok se sprema da se iz novog doma (koji je u međuvremenu postao stari) vrati u stari dom (koji je u međuvremenu postao novi), piscu na pamet ponovo pada njegova tetka Matilda.

Pada mu na pamet danas dok u lokalnim novinama čita izveštaj o novoj verziji predloga zakona o pomognutom umiranju. U predlogu zakona nalazi se spisak obolelih osoba koje mogu da traže da im lekari i drugo kvalifikovano osoblje odobre lek za kojim ti bolesnici najviše žude: lek zvan smrt. Zakon u stvari omogućava lekarima i ostalom medicinskom osoblju, kao i onima koji im pomažu, da pomognu tim osobama da izvrše samoubistvo ili da im oni daju smrtonosne doze lekova, a da pritom ne budu optuženi za pomaganje u činu samoubistva ili za ubistvo neke osobe.

Pisac u svemu tome vidi mogućnost za lepu priču (tačnije rečeno: za mučnu priču), ali odmah uviđa koliko bi bilo teško napisati takvu priču. Kako bi izašao na kraj sa brojnim moralnim dilemama sa kojima bi se suočili svi akteri priče? Uzmimo, na primer, lekare koji treba da izdaju smrtonosnu supstancu, što je u potpunom neskladu sa zakletvom koju su dali tokom

studija i koja ih obavezuje da se prvenstveno bore za život svojih pacijenata, a ne za njihovu smrt.

Naravno, glavna dilema se postavlja već u prvom, početnom pitanju sa kojim se suočavamo: naime, da li je izbor smrti, kao rešenja, odluka koju bi svako smeo da donese ukoliko to želi? Zašto bi tu 'privilegiju' imale samo one osobe čija smrt je 'razumno predvidljiva', kako određuje nacrt ovog zakona? I kako postupiti u slučajevima kada su pitanju osobe koje zbog svog zdravstvenog stanja (recimo, osobe duboko zaglibljene u demenciju ili mentalno obolele) nisu u stanju same da odlučuju o svojoj sudbini?

Pisac ne zna kako su takva pitanja rešena u zakonima drugih zemalja, ali sasvim je siguran u nešto drugo: siguran je, naime, da nikada neće ni pokušati da napiše takvu knjigu. Ne zbog toga što ne bi mogao da je napiše, već zbog toga što oseća da bi ga samlele moralne dileme koje bi ga spopadale sa svakom novom stranicom.

I eto zašto se pisac ponovo setio tetka Matilde. Ona je odjednom, u dubokoj starosti, prestala da govori. Niko nije znao zašto je to učinila, ali

svi smo bili uvereni da nije posenilila niti postala dementna. Po mom dubokom uverenju, ona je jednostavno odlučila da je došao trenutak da začuti.

Sedela je na stolici u uglu sobe, nasmešena poput nekog drevnog jevrejskog mudraca, i darovala nas sjajom svoje tišine. A kada je (nekoliko meseci kasnije) došao trenutak da ode sa lica zemlje, samo se tiho nakašljala, zatvorila oči i prestala da diše. Pomišljam kako bih se osećao da sam zatražio da se njoj pomogne u umiranju i osećam toliki stid da mi obrazi i čelo prosto gore.

O pam- ćenju

Pisac je star, toliko je star da se više ne seća kada je poslednji put pisao o tome. Međutim, sudeći po glasnim uzdasima čitalaca i njihovim nestrpljivim odmahivanjima, to je bilo mnogo davnije nego što on zamišlja.

Ali, piscu je svejedno. Tačnije rečeno, nije mu svejedno, već ga čudi kako to da starost gotovo više nema nikakvu težinu u komunikaciji, i kako to da mu je uskraćena donedavno uobičajena uloga onoga ko, da tako kaže, predsedava razgovorom na osnovu svojih godina i svoga iskustva. Ne, sada to mesto pripada onome ko uz sebe ima najbrži i najpouzdaniji izvor informacija: izvor toliko velikog kapaciteta da to prevazilazi najobimniji ili najnačitaniji um neke stare osobe. I još nešto: taj izvor omogućava vlasniku da se neprestano uključuje u razgovor iako ne zna ništa o temi razgovora, iako ne poseduje znanje već samo zbir informacija.

Ali, sada tako stoje stvari: informacije su važnije od znanja, a po svemu sudeći takva tendencija nastaviće i dalje da dobija prednost. I dok stari pisac pokušava sa naporom da se seti jednog citata iz Spinozinog opusa – siguran je da počinje rečima “Moći ne postojati jeste...”, ali

nije siguran koja reč potom sledi – njegov mladi sabesednik na ekranu svoje (andeoske ili đavolske?) naprave već ima ceo citat uz propratnu bibliografiju i čita ga (pomalo nadmenim glasom, misli pisac): “Moći ne postojati jeste nemoć, a, naprotiv, moći postojati jeste moć.”

Da, pomišlja pisac, to je taj citat i odjednom se jasno priseća trenutka kada je naišao na njega u Spinozinim tekstovima koje je počeo da čita pod uticajem kratkih priča Isaaca Bashevisa Singera; zatim, priseća se dalje pisac, pada mu na pamet činjenica da je tu Spinozinu misao, ili bar njen prvi deo, uneo u jednu svoju sasvim kratku priču, mada ne može da se seti njenog naslova, a sasvim je siguran, takođe, da je upisao taj citat u svoju knjižicu omiljenih citata.

Stari pisac se odjednom osetio sasvim mlad. Jedva čeka da avion sleti i da što brže dođe kući, da uzleti uz kućne stepenice i nađe se pred svojom bibliotekom. Zna da nije baš tačna njegova pomisao o ‘uzletu’ uz stepenice i da će to pre biti nalik na puzanje puža, ali mašta čini svašta i uz mali napor svaki puž, posebno puž golać, može da razvije veliku brzinu i da

prenese svog jahača gde god on zaželi. Baš kao oni moćni crvi na peščanoj planeti Franka Herberta...

Kakvi sad crvi – pita se mladi oponent starog pisca - kako je od Spinozine nemoći došao do moćnog crva i kako ga je dozvao bez lupkanja po peščanom tlu?

Sada se stari pisac nadmeno smeška. Nadmudrio je elektronsku memoriju jednostavnim asocijativnim skokom koji su uobičajeni u klasičnoj ljudskoj memoriji. Google se ne bi nikada sam od sebe setio da zada komandu traganja za nečim što (bar na izgled) nije uopšte povezano sa prethodnom komandom.

Stari pisac se oseća zadovoljan kao ludita pred razbijenim razbojem. Nikada, međutim, ne bi on remetio napredak tehnologije, nikada ne bi lomio mašine. Ništa neće pomoći zabijanje klipova u zupčanike lanca koji pokreće svet. On dobro zna da jedini način da utvrdimo smisao našeg sveta, pa samim tim i smisao postojanja ljudskog roda, jeste da dozvolimo dalji razvitak tehnologije.

A za to vreme, stari pisac može malo da dremne...

**Pisac
je
lovac**

Približavamo se kraju. Drugim rečima, krajnje je vreme da priznam da nikada nisam verovao u dnevnike jer nikada nisam došao do verodostojnog odgovora na pitanje ko je onaj ko ispisuje dnevnik. Da bih odgovorio na to pitanje morao bih prvo da dobijem zadovoljavajući odgovor na pitanje ko uopšte piše, odnosno, u čije ime govori glas koji piše (odnosno, tačnije rečeno, u čije ime govori glas čiji diktat tako voljno i spremno ispunjavam)?

Naravno, to je sada već klasično pitanje oko kojeg se vrte hiljade i hiljade stranica metaprozničkih i postmodernih dela od kojih se retko koje doista približilo odgovoru na gornja pitanja.

Da li time želim da kažem da sam još pre nego što sam počeo da pišem ove tekstove znao da neću uspeti da dospem ni do kakvog odgovora i da ću samo ispisivati zaludne mantre koje mi neće omogućiti nikakav uvid u pravo lice moga stvarnog bića?

Da, o da!

Da, kako da ne!

A šta sam drugo mogao da uradim? Mogao sam, kao možda najveći književni mag – Vladimir Nabokov, odmah da priznam i kažem: “O, moja Lolita, još samo rečima mogu da se igram!” Drugim rečima, mogao sam da istaknem da je jedina stvarnost koja postoji zapravo stvarnost ovog teksta, te da i vi, poštovani čitaoci, postojite samo u onoj meri u kojoj postoje ovi tekstovi. Kada prestanem da ih pišem, prestaćete i vi da postojite. Možda jedini način da sačuvate svoje postojanje jeste da upamtite što god možete više od ovih tekstova, jer dokle god oni budu postojali u vama, vi ćete postojati u njima. Njihova stvarnost je vaša stvarnost, i obratno, naravno...

Pomišljam da bi u skladu sa tim prava definicija pisca mogla da glasi: pisac je lovac. Lovac koji lovi čitaoce i voli sa njima da se igra. Neke pripitomi, neke oslobodi i vrati u divljinu u kojoj ih je ulovio, nekima odere krzno i napravi od njega bundu i šubaru, neke jednostavno pojede, a neke ostavi tamo gde ih je uhvatio u klopke ili ranio. Njihovi krici još se dugo čuju, pogotovo kada pada noć ili sviće novi dan, ali pisac-lovac se ne obazire na njih. Nema on (ili ona, zašto da ne) vremena za gubljenje – treba, naime, postaviti nove zamke, tj. napisati nove

tekstove, duboke kao bunari i guste kao živo blato, u koje će čitaoci upasti i ostati.

To je sada posebno važno jer nikada nije bilo ni manje čitalaca ni više pisaca-lovaca. A kako stvari stoje, prvih će biti još manje u budućnosti, tako da će verovatno na kraju postati zakonom zaštićena vrsta, dok će drugi po svemu sudeći na kraju, u nedostatku bolje lovine, proganjati jedni druge...

Okreni-obrni, sve nas čeka ista sudbina: svi smo, naime, plod nečije mašte i trajaćemo onoliko koliko taj neko bude trajao. Eto, to sam već rekao, a ponavljanje je pouzdan znak istrošenosti neke ideje. Zato ću se ovde zaustaviti. Svima je potreban mali predah. Pogotovo onome koji je sve nas – i ne pitajući za dozvolu – zamislio u dnevniku koji se bliži svom neumitnom kraju.

Albaharijeve knjige pitanja: varijacije

Vladimir Tasić

Ti si onaj ko piše i onaj ko je pisan.

— Edmond Jabès

Tekst je mogao da počne ovako. Pisac čita Albaharijevu priču “Pisac” koja počinje ovako: Kada zatvori vrata za sobom, pisac nekoliko trenutaka ostaje u gustom mraku stepeništa, misli pisac. Međutim, misli pisac, to je stara priča, a pisac u stvari čita *Piščev dnevnik*. Forma dnevnika, dnevnika pisca, misli pisac, pogodna je za varijacije metafikcijskih elemenata dugo prisutnih u Albaharijevoj prozi. Pisac dnevnika pisca piše, naravno, o piscu i pisanju, ovog puta “zapravo”, u dnevniku. Zapravo: u navodnicima,

jer u *Piščevom dnevniku*, u tekstu “Nenapisani tekst” (14.12.2015.), pisac nailazi na tvrdnju da ne postoji stvaran dnevnik već je dnevnik izmišljen kao i sve ostalo što se piše, da je dnevnik zapravo još samo jedna izmišljotina u nizu izmišljotina koje sačinjavaju nečije pisanje. Ali, pisac misli, nekoliko meseci ranije, 14.07.2015, pisac *Piščevog dnevnika* tvrdi da pisac pokušava da sakrije tajne u svom dnevniku, ne shvatajući da što ih više zatrpava one sve brže izlaze na površinu. Čak i ako mu pođe za rukom da nešto uspešno zakukulji i zamumuli, brine pisac (iz) *Piščevog dnevnika*, ništa mu ne garantuje da neki uporni književni tragač neće ipak otkriti pravu istinu. Zamka, misli pisac. Ako pisac poetiku zasniva na sumnji i nedoumici, ako piše o otkrivanju prave istine u dnevniku dok u dnevniku piše da je dnevnik izmišljen, onda, pisac misli, šta. I odmahne rukom. Do kakvog se književnog uvida može doći, misli, policijskom istragom? Šta se desilo ovog ili onog datuma, da li je, na primer, zaista bio u bolnici kada je pisao (*Piščev dnevnik*, 12.01.2015.) da ga je boravak u bolnici rasturio, kada je napisao: ostaje samo prah, samo prah, samo prah, i pepeo. Pisca raseca bol gubitka. Bol, rana, jednog odista velikog odsustva. Oseća da tone, oseća se kao da tone, mada u

stvari sedi kraj prozora, puši i zuri u reku. Tekst je mogao tako da se okonča. U nemosti i sramu nemosti. Mogao bi da kaže: na ovom mestu počinje tišina. No to bi, strahuje, bio pokušaj da se prikrije još jedno prekršeno obećanje. Kako izroniti? Izlaz traži tamo gde ga ne može biti, u *Knjizi pitanja*. Otvara i prelistava jedan od četiri toma engleskog izdanja, nalazi citat o odsustvu. Odsutan sam, piše u knjizi, jer sam onaj ko priča. Samo je priča stvarna. Da, pisac misli, to je i on rekao, Albahari, i vraća se rečima iz *Piščevog dnevnika* (30.05.2016): jedina stvarnost koja postoji zapravo je stvarnost ovog teksta (mada, pisac misli, ne ovog teksta). Ako to prihvatimo, misli pisac, premda mu nije jasno otkud je stiglo prvo lice množine, ako prihvatimo, argumenta radi, da je jedina stvarnost zapravo stvarnost teksta, “prava istina” može biti samo književna istina. Šta god to bilo. Pisac *Piščevog dnevnika* piše i o drugim temama, ne samo o piscu i pisanju. Piše o tehnologiji, na primer, koju 18.05.2015. uspeva da nadmudri ali u nju ipak veruje, ili bar nije ludita, dok je 08.06.2015. nostalgičan za vremenom pisacih mašina (pisaće mašine: na to se treba vratiti, pisac misli). Ništa neće pomoći, piše pisac *Piščevog dnevnika*, zabijanje klipova u zupčanike lanca koji pokreće svet. Pisac najednom začuje

u sebi glas kritičara: svet nije bicikl, mudruje glas, gde je zvonce, i tome slično. Dobićeš ti zvonce, pisac misli, i zapisuje reč u beležnicu. U međuvremenu, misli pisac, u principu, misli, glas kritičara u sebi treba ugaziti kao pikavac. Neki pisci, recimo Peljevin, ako je to bio Peljevin, kažu da kada u sebi začuju glas kritičara, momentalno prestaju da pišu. Pritaje se i sačekaju na prođe, kao letnja nepogoda. Drugi pisci prisvajaju ritual ushi no toki mairi, koji se obavlja u satima vola, sedam noći za redom, bez svedoka, i zahteva, između ostalog, gvozdenu krunu sa tri sveće, čekić, eksere, i zakucavanje u sveto drvo. Pisac ne odaje svoju metodu. To bi ga, misli, odvelo predaleko. Hteo je da kaže nešto drugo. Ako prihvati izazov Albaharijevog “dnevnika”, pisac kaže sebi, kaže sebi da je to hteo da kaže, onda bi trebalo usmeriti reflektor pažnje na metamorfoze pisca, lika pisca, u *Piščevom dnevniku*. Tekst je, pisac misli, mogao da počne ovako. U kolumni “Tuga” (11.05.2015.), pisac je čovek koji miruje. Zaista, pisac može da ga zamisli, pisca, Albaharija, u zen hramu: svakog dana ispisuje po jednu stranicu, nekad i više, u pesku. Međutim, u drugim odrednicama *Piščevog dnevnika* piše da je pisac lonče u kom vri voda za čaj, da je pisac brodolomnik, da je pisac lovac. Pisac kod

te reči ustukne: lovac? Viđa lovce, ovde, u “Novom svetu”, ne lovce iz knjiga o starosedelačkim narodima, već one druge. Viđa ih uglavnom kad kupuju pivo, naoružani do zuba, katkad sa plenom koji visi sa njihovih čudnih vozila: slave, galame, kočopere se u maskirnim uniformama, dok krv kaplje na tlo. Možda ih je viđao i Albahari, misli pisac, ovo ne sluti na dobro. Pisac je lovac koji lovi čitaoce. Neke pripitomi, neke oslobodi i vrati u divljinu u kojoj ih je ulovio, piše pisac (iz) *Piščevog dnevnika* (30.05.2016.), nekima odere krzno i napravi od njega bundu i šubaru, neke jednostavno pojede, a neke ostavi tamo gde ih je uhvatio u klopke ili ranio. Njihovi krici još se dugo čuju, ali pisac-lovac se ne obazire na njih. Treba postaviti nove zamke, piše pisac (iz) *Piščevog dnevnika*, jer nikada nije bilo ni manje čitalaca ni više pisaca-lovaca. A kako stvari stoje, čitalaca će biti još manje u budućnosti, dok će pisci po svemu sudeći, u nedostatku bolje lovine, proganjati jedni druge. Pisac je isprva užasnut ovim slikama, a onda se seti da je pisao, nekad, davno, da su ulozi metafizičke igre kod Albaharija, dolaskom u “Novi svet”, devedesetih, postali veći, sumorniji, strašniji. Pisac se seti da je sam pisao, davno, da čak i junak *Igre staklenih perli*, magister ljudi, plaća cenu odlaska

iz Castalije i suočenja sa Istorijom: jednog jutra ugleda mladog Tita u kupaćim gaćama i — paf! — utopi se u planinskom jezeru. Tako je pisao. Video je, činilo mu se, putanju koja vodi od *Jednostavnosti* i *Običnih priča* do romana *Gec i Majer*, *Mrak*, *Mamac*. Prekretnicu je video u romanu *Snežni čovek*. Tako je sam pisao, nekada, misli pisac, pa neka izvoli. *Teret*, pisac misli, videti pod: “Balkan: književnost i istorija”. O, da. U dnevničkoj belešci “O šumskom snu” (25.05.2015), priča je žrtva koja se predaje svom dželatatu, piscu. Za svega dve nedelje, misli pisac, pisac-čovek-koji-miruje pretvorio se u dželata, doduše u dželata priča, a godinu kasnije pretvara se u lovca koji jede čitaoce i naposletku proganja druge pisce. Šta je pisac hteo da kaže? Nije književnost, pisac misli, nije ona samo to, pisanje beskrajne antologije žrtava i krvnika. Strpljenja, molim. Pisac stavlja mobilni telefon na sto, otvara aplikaciju za glasovni podsetnik, izgovara reči i brojeve, magijsku formulu tonske probe, posmatra grafikon na ekranu: krive osciluju u odgovarajućem ritmu, prate zvuk, predstavljaju ga treperavim pokretom. Mogao bi da ih posmatra, dugo, pomišlja, i one imaju svoju priču, ali to nije ova priča. Čini se da je sve spremno. Da koristi magnetofon, postojalo bi dugme “start”

koje bi pritisnuo da bi otpočeo snimanje. Začulo bi se pokretanje nezgrapne mašinerije dvadesetog veka koja u odsustvu ljudskog glasa snima samu sebe, beleži škriputanje mehanike i šum trake koja uvijek putanjom od jednog do drugog kotura prolazi kroz glavu. Tako je nekad bilo. Sada je sve drugačije. Ili ne. Ne sve. Tišina ni sada nije apsolutna. Pažljiva analiza tonskog zapisa utvrdila bi prisustvo tragova zvuka. Mogao bi, pisac kaže sebi, u sebi, ovde da pomene Johna Cagea, ali to je već rađeno, toliko puta, šta bi mogao da kaže o tome. Naći će, misli, mora naći neki drugi način, drugu formu (ako je to pitanje forme), da kaže nešto o tišini. Albahari je često govorio o poetici tišine. Kada piše o Vasiljevu, pisac misli, pominje pesmu tišine, motiv na koji ukazuje i naslov kratke priče "Nema pesma", pisane decenijama ranije. Nema pesma. Govor tišine. Kako tome prići? Na Internetu je video video: Laibach i Vlasta Delimar igraju šah uz pucketanje vinila sa Cageovim 4'33", šah sa četiri igrača, ako je to šah. U istom projektu performansa tišine učestvovali su Depeche Mode, New Order, Einstürzende Neubauten. Kako, pita se pisac, nakon svega toga, kako *pisati* o tišini? Kod Arta Spiegelmana je našao kratak dijalog o tišini. Beckett je rekao, rekao je Spiegelmanov junak,

da je svaka reč mrlja na tišini i ništavilu, ali, rekao je Spiegelmanov junak, on je to *rekao*. Nema u tome paradoksa, pisac misli, iako je privid paradoksa proizveo mnogo reči, previše. Kako bi to rekao, sažeto, jasno? Prizivajući mistiku Knjige, kao Jabès? Pre i posle reči dolazi znak i, u znaku, praznina u kojoj nastajemo. Samo je znak vidljiv, jer znak je rana. Ali oči varaju. Polako, pisac misli, otvoriće se. Kaže sebi, tiho, u sebi: Gde smo stali? Da. Digitalna tišina, iako nije apsolutna, čini se potpunijom. Nema koturâ koji kloparaju u ritmu Simplon-Orient ekspresa, nema brujanja mehanizma koji ih pokreće, nema šuma trake koja vijuga trošnim putevima. Tehnologija je napredovala. Kada dotakne crveni kvadratić na ekranu, simbol koji je zamenio prepotopsku mehaniku tastera “start”, začuje se glas: Odakle da počnem? Pisac, pisac-snimatelj, odmah obustavlja snimanje. Vidi, kaže sebi, besmisleno je evocirati *Mamac*, jer u toj knjizi pripovedač snima majku, pokušava da rekonstruiše njenu priču, čitavu jednu istoriju, a *ovaj* pisac, sada i ovde, ako je pisac, što nije — šta radi? — snima samog sebe. Apsurdno. Ali kada presluša snimak, kada začuje reči: Odakle da počnem, glas je drugačiji, čini mu se da to nije njegov glas. Sasvim obično i svima poznato iskustvo;

ono se može oneobičiti ponavljanjem koje to nije, ponavljanjem nečega što ponavljanjem postaje nešto što nije bilo. Razlika i ponavljanje, pisali su filozofi. Pisac je možda lonče, možda je brodolomnik, možda je lovac, možda je dželat, ali nije filozof. Počni odakle hoćeš, kaže, u sebi, samo već jednom počni, i nemoj da filozofiraš. Počni, kaže sebi, strogo, dodaje čak i rečcu “bre”, i dodiruje crveni kvadratić. Kada bude preslušavao tonski zapis, drugi glas, glas drugog, sa snimka, reći će: Uvek smo bili “na vi”. Pauza. Naravno, nastaviće drugi glas, glas drugog, da se Albahariju obraćao sa “vi”, ali je Albahari, reći će glas drugog, insistirao na simetriji, ako je to bila simetrija, reći će, kakva je simetrija mogla postojati, reći će, nikakva, eto kakva, možda je bolje reći reciprocitet, i to se vremenom pretvorilo u internu igru i pravilo žanra. Glas sa snimka reći će da je Albaharija, koji se toga nije ni sećao, a i zašto bi, upoznao u Novom Sadu, 1987. godine. U to je siguran, reći će, mada više nije mlad (daleko od toga) i sećanja su sve manje pouzdana, ako su sećanja ikad pouzdana, no u to je siguran, to zna, jer je te godine objavljena *Savremena svetska priča* u dva toma. Ne znam, reći će glas, kome treba reći, ali evo, reći ću, reći će, antologiju je priredio Albahari. Kroz nju je, reći će,

otkrio čitav svet kratkih priča. Te dve knjige, reći će, poneo je sa sobom u Kanadu naredne godine, 1988. I, reći će, prva knjiga, prva, naglasiće, koju je kupio u Kanadi, od prve rate stipendije, pre nego što je kupio neophodne udžbenike, bila je Penguinova antologija svetske kratke priče. Nju je, reći će, doživljavao kao nastavak ili dopunu Albaharijeve antologije. Obeležile su ga te knjige, reći će, označile su ga, kao i susret sa priređivačem. Bilo je kasno novosadsko popodne, najverovatnije oktobar, semestar je tek počeo. Otišao je u knjižaru, reći će, odmah posle predavanja, ili je možda napustio predavanje jer je neko na pauzi proneo vest da je Albahari u Novom Sadu, u obližnjoj knjižari sa velikim staklenim izlozima, možda zbog promocije antologije, reći će glas na snimku, ili je govorio o nekoj drugoj knjizi. U knjižari sa velikim staklenim izlozima bila je gužva, i u toj gužvi, reći će glas, neko je poznavao nekoga ko je poznavao Albaharija. Neko je rekao, eno ga Albahari, zašto ne razgovaraš s njim o antologiji. Da, neko je rekao, neko drugi, reći će glas, razgovaraj sa njim umesto da *nas* daviš. Neko ga je čušnuo, u toj gužvi, koja možda nije bila gužva, ali su u knjižari knjige bile posvud, ne samo na policama, naizgled bez ikakvog reda, možda da bi se

stvorio utisak gužve i nekontrolisane čitalačke strasti, i tako se, reći će, najednom našao usred razgovora pesnika u nastajanju, poznanika nečijeg poznanika, sa Albaharijem. Razgovarali su, reći će, mada nije siguran da se dobro seća, o priči Örkény Istvâna. Poznanik poznanika je bio oduševljen pričom “Vest”, ultra-kratkom pričom koju je naučio napamet, očigledno, reći će glas, da bi impresionirao Albaharija. U svom stanu u Bordošbanji rudar Martin Harniš pušio je u krevetu. Kada je popušio cigaretu, ugasio je lampu, okrenuo se prema zidu i zaspao. Albahari se osmehnuo, reći će glas na snimku, i odgovorio još kraćom pričom, fleš-pričom nekog latinoameričkog pisca, ne seća se kog, glas će reći, ali seća se priče: Kada se probudio, dinosaurus je još bio tu. Pisac smesta zaustavlja snimanje. Očigledno je, piscu je očigledno, da glas na snimku izmišlja i priča koješta. Lažira sopstvena sećanja, uvodi nesigurnost tamo gde je nema, jer vrlo dobro zna ko je pomenuti latinoamerički pisac, i nema nikakvog razloga da se pravi da ne zna. To je pod jedan. A pod dva — ali pisac onda pomisli da je to ipak glas drugog, glas nekoga ko se krije iza izmišljanja i treba ga oslušivati, kao lovac ili, možda je bolje reći, lovac na zlato, tragač za zlatom, čekati da se u poplavi izmišljotina pojavi nešto vredno,

ako se pojavi. Nastavlja snimanje i čuje sebe kako kaže: Nije bilo tako. Nije bilo tako, ponoviće glas sa snimka, glas drugog, ali, nastaviće glas, zanimljivije je od onog što jeste bilo. Istina je, reći će, da se ne seća ničega osim Albaharijevih očiju, pogleda, prijateljskog, pronicljivog, dobronamernog, a u isto vreme setnog. Vidi se to, reći će, lepo se vidi, na fotografijama u knjigama iz devedesetih, uvek je u tim knjigama ista fotografija. Izgledao je malo starije, ali oči, reći će, oči su bile iste. Pogled, reći će, stare duše. Šta je ovo, pisac misli, Pinki je video Tita? Zašto je to bitno? Možda nije bitno, glas će reći, glas drugog, sa snimka, a možda i jeste. Nije tako zamišljao domaćeg pisca, reći će. Kakav izraz! pisac misli, kao domaća životinja. Zamišljao je, reći će glas, nekog udaljenog, nedostupnog, nezgodnog tipa, reći će, ili nekog sličnijeg Kišu, reći će, borca za nove forme književnosti koji se probija kroz buku narodnih tribuna, miljenika struktura i konstruisanih disidenata, novih i starih, ukratko, reći će, kroz buku menažerije iz *Mraka*. U *Mraku*, reći će, evo, recimo — i najednom začuti. Na snimku se čuje bat koraka koji se udaljavaju, zvuk stopala na drvenim stepenicama, pauza, preturanje po policama, jedva razgovetno gundanje iz prizemlja. Gde je *Mrak*? dovikuje

glas iz prizemlja, glas sa snimka, glas drugog. Biblioteka je u haosu! Isprva nije jasno kome se obraća, a onda se začuje ženski glas: Sredi biblioteku, šta kukaš? Moja žena, dovikuje glas sa snimka, ali ženski glas ga prekida: Nemoj se kriti iza citata, maločas si gore pričao kako si se zatreskao u Albaharija, pisao si mu ljubavnu pesmu, šta li, oči, pogled, ovo-ono, i laiku je jasno, u redu, ali nemoj mene da pitaš gde je koja knjiga. Kako je mogla da čuje, pita se pisac, nije mogla, ali ženski glas nastavlja, neumoljivo: Pitaj Borgesa, zar nije Albahari rekao, vidi *Piščev dnevnik* (04.04.2016.), da ako je neko doista sve znao o knjigama... Šta je sad ovo? pisac misli. Žena pisca iz Albaharijevih priča iz osamdesetih upada u priču i priča o Albaharijevim dnevnicima iz dvadeset prvog veka, i još navodi tačne datume. Cirkus, pisac misli. Koliko referencijalnih nivoa, koliko igara, čitalac može da podnese, misli, veo ispod vela ispod vela, sve te matrjoške, gde im je kraj? Glas sa snimka, glas drugog, dovikuje: Gde je *Jednostavnost*? Žena se smeje, čini se, čini se da se oboje smeju, tamo, u prizemlju. Potom, tišina. Ili ono što nam od tišine preostaje. Pisac zaustavlja snimanje, definitivno. Dovoljno je rečeno, misli, previše, da, sigurno previše, kaže sebi, u sebi, o zvučnim zapisima. Vreme je,

rekao mu je jednom Albahari, ili je to napisao, dok su se dopisivali, vreme je za poetiku tišine. Eto, piše pisac *Piščevog dnevnika* (07.03.2016.), ranije ili kasnije, ja stižem do tišine. Tekst je mogao ovako da počne, misli pisac, trebalo je ovako da počne. Postoje dve tišine. To nije rekao pisac, odnosno, rekao je, ili napisao, drugi pisac, Pinter. Jedna tišina nastaje kada nijedna reč nije izgovorena. Druga, kada smo preplavljeni bujicom reči. Govor koji čujemo je pokazatelj onoga što ne čujemo. Govor je nužno izbegavanje, nasilna, prepredena, bolna ili podrugljiva dimna zavesa. Kada padne prava tišina — pisac se na trenutak zamisli o opisu tišine koja pada kao što u drugom jeziku, ili prvom, pada mrak; beleži to i vraća se Pinteru — kada padne tišina, prava tišina, preostaje ipak eho, ali smo bliži nagosti. Govor se može shvatiti kao lukavstvo, trik, neprestano manevrisanje kojim se pokriva golotinja. Albahari je, pisac je siguran, čitao Pintera. On je, čini se, sve čitao. No to zapravo nije važno, pisac misli, Pintera pominje samo zato što je ta reč, golotinja, napokon ukazala na putanju koja možda, možda, vodi ka izlazu iz lavirinta u koji ga je namamio Albahari. U tekstu “Kursor ili srce” (*Piščev dnevnik*, 08.06.2015.), pisac misli, čuje se Albaharijev glas, glas pravog Albaharija, pisca

Albaharija, nag, neskriven. Gotovo uzgred, dok razmišlja o računarima i pisanju, Albahari otkriva “pravu istinu”, književnu istinu, i rastapa paradoks poetike tišine. Pisac čita taj tekst, rastavlja ga i sastavlja, slaže pasuse i rečenice u drugačijem redosledu (*pardon, maître*). Eto, piše Albahari, to je taj trenutak o kojem želim da pišem, trenutak koji su kompjuteri zauvek izbrisali kao da ga nikada nije bilo. To je trenutak kada bih se suočio sa praznom belinom stranice. Ništa nije bilo toliko užasno i, u isto vreme, toliko izazovno kao ta prazna belina. U njoj se krilo sve: i glas i tišina i uzdah i krik. Poetika tišine, pisac misli, to je, dakle, belina stranice: tišina pre početka i posle kraja koji se pretapa u novi početak. Nekada, davno, pisac misli, pisao je o tome. Snežni čovek, pisao je pisac, nije nestao u snegu. Kada čitalac odloži knjigu, pisao je, tada, davno, Snežni čovek ustaje, otresa pahulje sa perjane jakne, i polazi kući kako bi se suočio sa onom drugom belinom, belinom hartije. Međutim, pisac misli, Albahari je i tada verovatno pisao na računaru. Nije to bilo davno, devedesetih godina prošlog veka, koje su uvek bliže nego što bismo hteli. Kompjuterska stranica, piše Albahari, ne otkriva se u golotinji koju u sebi krije stranica običnog papira

uvučena u pisaću mašinu. Golotinja. Možda nagost, ogoljenost, pisac misli, ali nije na njemu da ispravlja napisano. Dok za praznu hartiju treba svaki put iznova otkrivati ritam njenog bila, ritam srca, Albahari piše, kompjuterska stranica pojavljuje se sa već utvrđenim ritmom — sa pulsom kursora. Umesto da nam nudi izazov, kompjuterska stranica nudi nagodbu, nudi nam uhodan ritam i samim tim izneveravanje naših očekivanja. Umesto raznolikosti, piše Albahari, dobijamo istovetnost. Tehnologija, pisac misli, u tom je pogledu napredovala i približila se singularitetu teksta koji je sam sebe napisao pre nego što iko ili išta počne da ga piše. Potrebno je, pisac zamišlja da to kaže Albahariju, uložiti napor da se dođe do prazne stranice se kursorom koji treperi u zadatom ritmu. Kada otvori novi dokument, piscu se prvo nude unapred kodirani kalupi. Među njima je kalup “prazna stranica”, no širok asortiman gotovih jela nudi mnoga druga iskušenja, od reklamnog pamfleta, godišnjeg izveštaja, foto-reportaže, rezimea, dnevnika (to je izmislio, ali zašto ne), do nekoliko instant-formi romana (to nije izmislio) sa već-spremnim naslovima i digitalnim maketama korica, biografijom i fotografijom “autora”. Moderan roman nosi naslov *Priče noćnog neba*. Elegantan

roman: *Večna svetlost*. Napet roman: *Lom u mraku*. Jednostavan roman: *Tri priče*. U šarolikoj iluziji izbora pisac nailazi i na tradicionalan roman, savremen roman (različit od modernog) i lični roman, šta god to bilo. Impresum je takođe već-kodiran (© Author's Name), kao i prolog, posveta, shema poglavlja, i nekoliko saveta o značaju strukture. Da biste započeli pisanje, kliknite na polje za tekst (*Lorem ipsum dolor*) i počnite da pišete. Genijalno, pisac misli, i hvata se za glavu. Davide, misli, Davide dragi, vidite li dokle je otišlo? A onda pomisli da bi Albahari možda i u tome našao užitak pisanja, izazov pisanja, da bi možda ironijski preuzeo neki od kalupa i od te uvrede napravio književnost. I vraća se tekstu "Kursor ili srce". Albahari opisuje ranije doba, kada su pisci udarali po tastaturi pisaće mašine, znatiželjno očekujući da čuju zvuk zvonceta koji je označavao kraj još jednog reda, pa još jednog, i još jednog, sve dok ne bi stigli do kraja stranice. Taj zvuk nije kodiran. Zvuk na kraju reda. Ciiiiinnk. Možda, pisac misli, *Cink* nije samo roman o kraju, o smrti, o smrti oca ili figure oca, već i roman o privremenosti, provizornosti kraja. Zvonce ne označava kraj već pauzu, predah pre nego što počne novi red, zatim još jedan, i još jedan. Nisu li filozofi pisali da pisanje nema početak i

nema kraj? Zato, pisac misli, ne treba ovde da piše o smrti, praznini, odsustvu, tišini. Piše o Albahariju, piscu, i prepušta mu, uz naklon, završnu rečenicu, besramno istrgnutu iz celine. U toj rečenici se ne govori o tišini već o zvuku: kao da su se dotakla dva metalna vrha ili kao da je neko rekao *click*, tiho, sasvim tiho, sve dok slovo *k* ne zapucketa na kraju daha.

David Albahari (1948.–2023.) je književnik, prevoditelj, urednik i antologičar koji je iza sebe ostavio impresivan opus. Posvećeni čitatelj i erudita prevodio je s engleskog jezika uglavnom svoje suvremenike, bio je urednik u više časopisa i izdavačkih kuća te i sam pokrenuo časopis za svjetsku književnost *Pismo*. Prvu knjigu, zbirku kratkih priča *Porodično vreme*, objavio je 1973. godine nakon čega je uslijedilo 17 romana,

18 zbirki kratkih priča te 5 zbirki eseja. Obitelj-
ska povijest, židovski identitet i jugoslavensko
iskustvo snažno su utjecali na njegovo stvara-
laštvo a njegov književni izričaj najčešće se
svrstava u postmodernizam, iako ga je on
smatrao prije svega vremenskom odrednicom.
Čvrsto je ustrajavao na svojoj apolitičnosti
smatrajući je preduvjetom dobre literature
koja mora izražavati sumnju prema svemu.
Dosljedno nastojanje da njegov nepouzdati
pripovjedač prikaže svu kompleksnost svijeta,
da obuhvati njegovu ljepotu, besmislenost,
okrutnost i ironiju proizvela je autentičan i
prepoznatljiv pripovjedački ton koji mu je
priskrbio kulturni status u književnosti. Pa ipak,
građanin Albahari imao je jasan politički stav
kad se za vrijeme rata u bivšoj Jugoslaviji
angažirao na evakuaciji Židova iz opkoljenog
Sarajeva a poslije i odselio u Kanadu gdje je
nastavio pisati na svom maternjem jeziku. U
Kanadi nastaju neki od njegovih najznačajnijih
romana, *Mamac* ovjenčan NiN-ovom nagradom
te remek djelo *Gec i Majer*. David Albahari bio je
veliki umjetnik kratke forme o čijoj književnoj
vještini govore brojne nagrade i prijevodi na
druge jezike. Prepoznatljiv i jedinstven knji-
ževni svijet koji je izgradio smješta ga u sam
vrh svjetske književnosti.

AUTOR: David Albahari
AUTOR POGOVORA: Vladimir Tasić
NASLOV: Piščev dnevnik

IZDAVAČI:

Kulturtreger

Martićeva 14d

HR-10000 Zagreb

TELEFON: +385 [0]1 4616 124

FAX: +385 [0]1 4616 123

E-MAIL: info@booksa.hr

URL: <http://www.booksa.hr>

Multimedijalni institut

Preradovićeva 18

HR-10000 Zagreb

TELEFON: +385 [0]1 48 56 400

FAX: +385 [0]1 48 55 729

E-MAIL: mi2@mi2.hr

URL: <http://www.mi2.hr>

BIBLIOTEKA Prijatelji
UREDNICI Miljenka Buljević i Petar Milat

LEKTURA I REDAKTURA Dušica Parezanović
OBLIKOVANJE Iliakart
PISMA Thema
PAPIR Soporset Preprint
TISAK Sveučilišna tiskara
NAKLADA 500

Zagreb, rujan 2024.

Publikacija je tiskana uz financijsku podršku Gradskog ureda za kulturu i civilno društvo Grada Zagreba, Zaklade 'Kultura nova' i Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva. Mišljenja izražena u ovoj publikaciji odražavaju isključivo mišljenja autora i ne izražavaju nužno stajalište pružatelja financijske podrške.

